

мість дітей. Іванко з молодшим братом Левком (1887 р.н.) ходили до церкви, були ознайомлені зі Священним Писанням.

У 1895 р. І.Крип'якевичі повернулись до Львова, де батько одержав посаду вчителя катехизису IV гімназії. Іван навчався у польській школі Марії Магдалини, а з 1896 по 1904 рр. – у IV польській гімназії.

Саме в гімназійні роки почав формуватися його світогляд: “Хоч ми з братом знали українську мову і дещо літератури, звали себе русинами, то не мали ясної національної свідомості⁵. Вона, як писав І.Крип'якевич, почала формуватись під впливом товаришів, студентського руху 1901 р. У гімназії розповсюджувалась українознавча література, організовувались Шевченківські свята, ставились українські драматичні твори, діяв український гурток. Сам Іван не ходив на засідання гуртка, “щоб не робити прикрасі батькові як професорові”⁶, але підготував для гуртка реферат про “Слово о полку Ігоревім”.

Під час навчання у гімназії у І.Крип'якевича визріває намір стати істориком України. Це бажання утвердилось ще й як протест проти зневажливого ставлення польського вчителя-шовініста Клеменсевича до української історії. Іван Крип'якевич згадував такий випадок: “оповідаючи про Берестечко, – звертався до мене: Z jednej strony stała kultura Zachodu, a z drugiej dzicz Wschodu – a ty, Janie Krypkiawiczu, co na to?”⁸ Така зневага до українського народу викликала у юнака глибоку образу і обурення.

Прагнення бути корисним своїй батьківщині остаточно визначило мету життя І.Крип'якевича: “Хоч я вихований на-пів по польски і в польській школі, хочу служити всіми силами Україні... Мі[й] головний намір і моя ціль на будучність: стати правдиво ученим істориком”⁹. На рішення гімназиста стати істориком великий вплив мала стаття І.Франка “Козак Плахта”, надрукована в 47 томі “Записок НТШ”, який він взяв у бібліотеці Наукового товариства ім. Шевченка. Сам І.Крип'якевич відзначав: “Це наукове видання зробило на мене велике враження (я був тоді в VI кл.) і я рішив стати істориком України”¹⁰. З-поміж багатьох захоплень юнака визріває глибока зацікавленість історичною наукою. Найбільший інтерес у нього викликала історія України в контексті світової історії. В гімназійні роки Іван завів науковий щоденник – “пам'ятник”, де записував плани майбутніх наукових робіт. Крім того, І.Крип'якевич намагався залучити до поглибленого вивчення історії своїх товаришів-гімназистів. Він навіть задумує створити “Науковий кружок учеників VII класи IV гімназії у Львові” і складає його Статут за зразком НТШ¹¹.

Інна Заболотна

ІВАН КРИП'ЯКЕВИЧ

Видатний український історик Іван Крип'якевич походив з роду холмських греко-католицьких священиків (матеріал про родовід Крип'якевичів збирав його батько і він сам)¹. Народився він 25 червня 1886 р. у Львові в сім'ї греко-католицького священика, вченого-теолога, що став пізніше доктором богослов'я, автора низки богословських праць, Петра Франца Крип'якевича та Олени Заткалик-Крип'якевич, що теж походила з сім'ї священика. Найперші дитячі спогади Іванка були пов'язані зі Львовом². У жовтні 1891 р. хлопчик з родиною переїжджає до подільського села Великі Гнилиці, що було розташоване на австро-російському кордоні, де батько одержав епархію³. Його знайомство з українським побутом, мовою відбувалось через спілкування з українською прислугою, дітьми селян, почуті українські пісні. Початкову освіту він одержав від батьків, а також від місцевих вчителів – українця Дмитра Пігута та поляка Суходольського⁴. Батько піклувався про духовну свідо-

Відчуваючи брак наукового досвіду, І.Крип'якевич наважився звернутись за методичними порадами до відомого вченого Михайла Грушевського. Визначний історик уважно і доброзичливо поставився до початківця. Даючи практичні поради, він рекомендує простудіювати певні вітчизняні та закордонні праці, вказує на недослідженість XVIII і XIX ст. Бажаючи ближче познайомитись з допитливим юнаком, М.Грушевський запрошує І.Крип'якевича на бесіду: “Без церемонії зголосіть ся до мене чи в Тов[ариство] ім. Шевченка чи дома, а я радо послужу”¹².

Під час навчання в гімназії І.Крип'якевич формується як особистість, складає власну систему життєвої філософії: “Кожний чоловік повинен собі утворити власну систему філософічну, власний погляд на світ... Не диви ся на нічо чужим воком! Сьвіт такий великий, чоловік в нїм нічо... Однак й він має свої дрібні обовязки повнити, щоби ся ставати чим–раз совершенїшим... Коли одиниці стануть ліпші, (підкреслення І.Крип'якевича. – Авт.) то й цілий сьвіт буде ліпший...”¹³. В цей час окреслюється його сприйняття моральних принципів людських взаємовідносин: “Ущасливити чоловіка дуже легко, роби отже других щасливими хочби лише одним слівцем, поглядом хотяйби се було з твоєї сторони малою жертвою”¹⁴. Також у Івана складаються власні уявлення про призначення науки: “Вся наука, в сім значіно в яким ся уживає в сьвітї “науковим”, се не ціль рода людського – се лиш одна дорога, що веде до совершености. Не лише “учений” є і може бути совершенний, але й кождий “простак”¹⁵.

І.Крип'якевич так характеризував атмосферу, що панувала в гімназії: “Гімназія була польська, але не було тоді тенденції вчити молодь польського патріотизму і приєднувати її до якої-небудь громадянського напрямку, школа щиро і сумлінно займалася наукою, поширювала теоретичний світогляд, учителі своїм прикладом учили характерности, але не притягали учнів до своїх поглядів”¹⁶.

Уже в останніх класах гімназії формуються основні напрями зацікавлень майбутнього історика, які він збереже протягом усього життя (етнографія, історія культури, допоміжні науки, археологія, краєзнавство). Визначається і основний напрямок майбутніх історичних досліджень – козаччина, в першу чергу, Хмельниччина як найяскравіша сторінка минулого українського народу.

Влітку 1904 року І.Крип'якевич відвідував підготовчі університетські “наукові курси”. Крім М.Грушевського та І.Франка, до викладання на курсах були залучені такі вчені як Хв.Вовк, І.Равковський, С.Рудницький, С.Томашівський і ін.

У 1904 р. Іван Крип'якевич вступив на філософський фа-

культет Львівського університету (тоді – Цісаря Франца І). Курс історії читав професор М.Грушевський, який став науковим керівником І.Крип'якевича. Особливо цінним був семінар Грушевського (“історичні вправи”), де старші студенти зачитували свої роботи і вели дискусії. Підсумки підводив професор, виявляючи свій досвід дослідника і широку ерудицію. “Не знав я іншої людини, – писав у 1959 р. І.Крип'якевич, – яка володіла б таким великим знанням джерел і літератури з історії України, – від передісторії до XIX ст.”¹⁷. Іван Крип'якевич разом з іншими студентами працював над історичними джерелами, обговорював праці різних дослідників, і так поступово втягувався в самостійну наукову працю.

М.Грушевський щедро ділився з учнями своїми знаннями і досвідом, а також заохочував їх публікувати свої праці, давав їм для цього місце в “Записках НТШ”, які редагував, доручав коректорську, рецензійну роботу. З того часу збереглись листи-записки М.Грушевського до І.Крип'якевича, в яких він пропонує обговорити перші наукові праці свого студента, що готувались до друку, доручає йому підготовку рефератів, оглядів, рецензій, покажчиків та приміток, виконання коректури частин “Історії України-Руси”¹⁸. Листування з цього приводу продовжувалося і пізніше¹⁹.

На першому курсі І.Крип'якевич працював над дослідженням рукописних джерел у архівах Львова, на основі яких опублікував працю “Львівська Русь в першій половині XVI віку”²⁰, високо оцінену М.Грушевським²¹. Взагалі впродовж 1905 р. І.Крип'якевич видав більше десяти оригінальних праць і рецензій (. “Матеріали до історії торгівлі Львова” (Т. 65), “Де був Дем'ян тисяцьким? (Причинок до історії урядів в Галичині першої половини XV віку)” (Т. 67), “Варіант байки Хмельницького” (Т. 68) і ін.). Така наукова віддача молодого дослідника була зумовлена, насамперед, наявністю сформованої історичної школи професора Грушевського, котрий зумів пробудити натхнення до наукової праці в молодого історика.

Незважаючи на сполонізованість, тогочасний університет із вільною системою відвідування, відсутністю єдиної історичної школи, розмаїттям поглядів серед професорів стимулював у талановитих студентів формування власного світогляду. Навіть сам М.Грушевський не нав'язував нікому однієї певної доктрини, а навпаки – виховував критичний підхід до різних явищ і теорій. “В сумі університет давав ерудицію, але не давав суцільного світогляду”, – підсумовував пізніше І.Крип'якевич²².

На час навчання І.Крип'якевича в університеті припадає чергова хвиля змагань за український університет. Сам він був писарем

комісії студентської молоді, що займалась організацією боротьби за національний університет та здійснювала захист прав українців у діючому університеті²³. В 1906 р. молодого патріота заарештували і три тижні тримали у в'язниці за участь у демонстрації студентів, що вимагали відкриття у Львові українського університету.

І.Крип'якевич був активним членом Академічної Громади, що була центром студентського життя того часу. У цьому товаристві Крип'якевич певний час був бібліотекарем, а також видавав свої статті та рецензії в його друкованому органі "Молода Україна".

На початку лютого 1908 р. Іван Крип'якевич при Академічній Громаді створив "Просвітний кружок", члени якого проводили просвітню роботу серед народу, читали лекції, опікувались бібліотеками, навіть організували курси для робітничої молоді. У травні 1908 р. кружок заснував власне видавничче популярної української літератури під назвою "Дешева бібліотека" за редакцією І.Крип'якевича та О.Назарука.

З 1907 р. І.Крип'якевич почав тісно співпрацювати з "Просвітою", коли подав до збірки "Із великих днів" статтю "Б.Хмельницький в Галичині". Він і надалі продовжував підтримувати зв'язки з товариством, друкувався з 1909 р. у "Письмах з "Просвіти", "Календарях з "Просвіти".

Проте активна громадська діяльність Крип'якевича не могла заступити прагнення серйозно займатись наукою. Він писав: "Одночасно входив я все глибше в наукову роботу. Вона в дійсності стояла на першому місці мого життя, а в освітні справи або університетську боротьбу я попадав тільки у деякі моменти. В цьому заслуга Грушевського, що сам був незвичайно витривалим науковим працівником і в нас, молодих, умів відхнути замилювання до дослідчої праці"²⁴.

Досліджуючи історію козацтва, І.Крип'якевич у 1906-1907 рр. брав участь в археографічній експедиції до Кракова за дорученням НТШ, де працював у рукописних відділах бібліотек Чарторийських та при Ягеллонському університеті. Знайдені матеріали він пізніше опублікував в "Жерелах до історії України-Руси" (Т. VIII)²⁵.

У 1909 р. І.Крип'якевич закінчив Львівський університет, після чого працював гімназійним вчителем у Рогатині (1909-1910). Свої спостереження з педагогічної практики він узагальнив у статтях "Вражіння з Рогатинської гімназії"²⁶ та "З життя приватної гімназії"²⁷.

У 1910 р. молодий дослідник за дорученням Археографічної комісії НТШ збирав матеріали про початковий період козащини та Хмельниччину у варшавських архівах Красінських, Замойських,

Пшездзєцьких і університетській бібліотеці²⁸. Серед цінних наукових знахідок з цієї поїздки слід згадати оригінали документів Хмельницького, Виговського, Дорошенка, листи козацького старшини Ілляша Караїмовича про повстання 1648 р., на основі яких пізніше історик підготував публікацію²⁹. Про хід своїх пошуків історик інформував в листах М.Грушевського.³⁰

У грудні того ж року І.Крип'якевич здійснив поїздку до Москви, яка була запланована ще в 1906 р. Археографічною комісією НТШ. Метою поїздки І.Крип'якевича було виявлення архівних документів про взаємини українського гетьманського уряду часів Хмельниччини з Росією. Молодий науковець працював у фондах архівів Міністерств закордонних справ та юстиції, а також у Румянцевському музеї.

У листопаді 1911 р. І.П.Крип'якевич захистив докторську дисертацію на тему "Козаччина і Баторієві вольності" і одержав ступінь доктора філософії. Тоді ж він був обраний дійсним членом Наукового Товариства ім. Шевченка, був бібліотекарем НТШ. На сторінках "Записок НТШ" з'являються його численні рецензії, наукові статті ("Скарби" Хмельницького" (1910.- Т.96), "Референдарські суди і їх діяльність в українських землях на переломі XVI-XVII в."(1910. - Т.97), "З діяльності Поссевіна" (1912. - Т.112), "Нові матеріали до історії соборів 1629 р." (1913. - Т.116), "Козаччина в політичних комбінаціях 1620-1630 рр." (1914. - Т.117-118).

З 1912 р. І.Крип'якевич викладав у філії Академічної гімназії у Львові. Певний час він працював за сумісництвом в гімназії сестер-василіанок та жіночій учительській семінарії Українського педагогічного товариства. В 1912 році він став одним із засновників приватної школи імені короля Данила – першої української школи в Жовківському передмісті Львова - та взяв безпосередню участь у проведенні двох фестинів (народних гулянь) для збору коштів на її утримання.

З перших років своєї педагогічної діяльності І.Крип'якевич став членом Українського педагогічного товариства, активним пропагандистом шкільної справи. Він систематично друкує статті із сучасного йому шкільництва ("Про викладання з історії України"³¹, "Школа ім. короля Данила"³², "Бібліотеки українського педагогічного товариства"³³ та ін.)

Перебуваючи на "вакаціях" (канікулах) влітку 1912р. на Прикарпатті, І.Крип'якевич спілкувався з відомими письменниками і науковцями, які відпочивали в с. Криворівня (І.Франко, М.Грушевський, В.Гнатюк). Тут же він познайомився з Михайлом Коцюбинським, про що залишив свій "Спомин"³⁴.

У цьому ж році Іван Крип'якевич зустрівся з молодою вчителькою Марією Сидорович, з якою одружився в 1913 р. У шлюбі він був щасливий, мав двох синів – Романа та Богдана.

Вчений активно займався публіцистичною діяльністю. У львівському “Ділі” публікуються його численні рецензії, історичні розвідки щодо козаччини (“Початки козаччини” (1910. – Ч.174-177), історії Львова та його околиць (“На Баторівці” (1912. – Ч.137), “На Клепарові” (1912. – Ч.108) і ін.), щодо шкільної справи (“Про давні наші школи у Львові” (1912. – Ч.125), “Як збирати жертви на школи?” (1912. – Ч.159), історії культури (“Культура і народ... (З суспільного і культурного обсягу)” (1912. – Ч.145), етнографії (“Львівські образки...” (1912. – Ч.219, 221, 227, 248). З’являються його статті у інших західноукраїнських виданнях: “Мета”, “Рада”, “Письмо з “Просвіти”, “Молода Україна”, “Свобода”, “Літературно-науковий вісник”, “Неділя”, “Наша школа”, “Нове слово”, “Калуський листок”.

У 1911-1914 рр. І.Крип'якевич редагував дитячий журнал “Дзвінок”, в якому друкував свої історичні оповідання (“Дещо про козацьке життя”³⁵, “Малі козаки. Історичне оповідання з часів Хмельниччини”³⁶, “Різдвяні забави в давніх часах”³⁷ і ін.) З 1913 по 1914 рр. він – редактор популярного в Галичині журналу “Ілюстрована Україна”. У 1913 році Крип'якевич спробував створити власне видавництво. Він видавав невеликі за розміром “Історичні листки”, з яких вийшло 8 номерів (“Київські князі” (1913. – Ч.1) та 1914 (Ч.1), “Староукраїнське лицарство” (1913. – Ч.2), “Галицькі повстання XV-XVI в.; Пісня про Стефана воеводу; Пісні про Волощину” [1913] (Ч.3), “Початки Запорозької Січі” (1913. Ч.4), “Іван Богун. Пісні з часів Хмельниччини” [1914] (Ч.5), “З культури життя Хмельниччини” [1914] (Ч.6), “Филип Орлик” [1914] (Ч.7).

Для продовження наукової роботи І.П.Крип'якевич у 1914 р. дістав від австрійського міністерства освіти стипендію на виїзд за кордон, але через воєнні події не зміг її використати³⁸. На перешкоді здійснення його наукових планів стала Перша світова війна.

У 1914 році вченого спіткала тяжка особиста втрата: помер його батько. Іван та Лев Крип'якевичі передали до НТШ його бібліотеку, що налічувала 796 найменувань видань з історії церкви, грецьких та церковно-слов'янських стародруків³⁹.

З перших днів війни Галичина стала ареною воєнних дій і внаслідок наступу російських військ у 1914 році була окупована. Поганий зір захистив І.Крип'якевича від армії. Він став за виразом Я.Дашкевича “істориком сучасного дня”⁴⁰: збирав документи, оголошення, відозви 1914-1915 років з метою пізніше видати їх

окремою збіркою, готував матеріали до видання підручників. Крім того, І.Крип'якевич, опікувався бібліотекою НТШ, замінюючи І.Кревецького, що пішов на війну.

З серпня 1915 р. І.Крип'якевич очолював Бюро культурної помочі, яке займалось налагодженням національно-культурного життя на відвоєнованих австро-німецькими військами територіях Волині та Холмщини⁴¹. Про історію цих земель та їх потреби вчений опублікував багато статей в “Ділі”, “Українському слові”, “Віснику Союзу Визволення України”. (“З життя визволених земель”⁴², “Організація шкільництва в занятих землях” і ін.⁴³).

Хвиля революційних подій 1917 року докотилася і до Західної України. Крип'якевич схвально оцінював проголошення незалежної Української Народної республіки: “Це був один з найважливіших днів в українській історії. По довгих роках неволі Україна знову окремою державою, український народ як повноправний господар обійняв панування на своїй землі”⁴⁴. Разом з тим вчений аналізував причини непопулярності серед населення соціальної політики Української Центральної Ради, жалкував з приводу її падіння. Згодом він з надією сприйняв новостворену державу Павла Скоропадського: “Українська держава почала порядкуватись і стає чимраз дужчою і міцнішою. Як всі українці з’єднуються до спільної праці, наша земля стане знову така могутня, як була за давніх часів”⁴⁵.

Восени 1918 р. І.Крип'якевич одержав призначення на посаду приват-доцента в новоутвореному Кам’янець-Подільському університеті. 28 жовтня 1918 р. він взяв участь в урочистостях з нагоди відкриття університету, виголосив привітальну промову як представник Галичини⁴⁶. Проте воєнні дії, його захворювання на тиф перешкодили йому зайняти цю посаду.

Учений входив до складу колегії референтів. Що була, за його словами, – “сурогатом уряду” ЗУНР в Галичині, але не завжди погоджувався з напрямками політики уряду Є.Петрушевича. У листі до Степана Томашівського від 9 лютого 1923 р. І.Крип'якевич писав: “Я якийсь час був при політ[ично]-організаційній роботі, тепер разом з гуртком співтоваришів (так званою колегією референтів Нац[іональної] Ради) уступили з цієї безплідної “політики” і вертаємся до культурної праці”⁴⁷.

Важливою віхою в житті І.Крип'якевича була боротьба за створення Українського Таємного університету під егідою НТШ, що стало відповіддю на чергову хвилю колонізації Галичини в 20-х рр. У числі провідних учених Львова І.Крип'якевич був ініціатором створення нелегальних університетських курсів восени

1920 р., які мали на перших порах виконувати функції університету для української молоді. У вересні 1921 р. курси були реорганізовані у Львівський таємний університет. Іван Крип'якевич був секретарем університетського Сенату, вів хроніку університету. На філософському факультеті вчений викладав курс української історіографії, що був виданий літографічним способом у 1923 році⁴⁸ і вважається першим українським університетським лекційним курсом з української історіографії. Він також читав лекції з історії української держави XVII-XVIII ст., які були видані у 1922 р.⁴⁹ У Таємному університеті вчений викладав методику історичних досліджень, звертаючи значну увагу на семінар з даного предмету, який проводив вдома. У 1923 р. вийшло три номери літографованого студентського журналу "Історичний вісник" за редакцією І.Крип'якевича, де друкувались статті студентів, які брали участь в семінарі професора.

В повоєнні роки вчений продовжував друкуватись на сторінках українських часописів: "Українське слово", "Новий час", "Громадський вісник", "Слово", "Українське життя", "Стара Україна", "Політика", "Український голос", "Нова зоря", "Поступ", "Життя і знання", "Правда", "Рідна школа", "Нові шляхи".

У 1921-1922 рр. І.Крип'якевич працював у крайовому комітеті опіки над воєнними могилами, який займався пошуком і впорядкуванням стрілецьких могил на Личаківському та Янівському кладовищах Львова. В 1923-1925 рр. він брав участь у роботі туристично-краєзнавчого товариства "Плай", що організовувало походи по історичних місцях Львова й Галичини, а також був упорядником і дописувачем друкованого органу товариства – журналу "Туристика і краєзнавство" – додатку до "Нового часу", 3 номери якого вийшло у 1925 р.

У 1920-х рр. Крип'якевич став уже визнаним авторитетом у галузі написання загальновідомих курсів історії України. Враховуючи свій майже десятирічний педагогічний досвід, історик написав шкільні підручники: "Коротка історія України для початкових шкіл та 1-ої класи гімназії" (1918), "Огляд історії України. Репетиторіум для вищих клас середніх шкіл та вчительських курсів" (1919). Володіючи письменницьким хистом, І.Крип'якевич у напівбелетристичному стилі склав дві збірки нарисів для школярів – "Шляхами слави українських князів" (1918) та "Оповідання з історії України для нижчих клас середніх шкіл. Перша частина: Княжа доба" (1918). У 1921 році видавництво "Історичні листки" опублікувало стислу "Малу історію України"⁵⁰ кишенькового формату, підписану криптонімом "І.К.", яка стала бестселером. Книга,

крім двох авторизованих, витримала понад десять "піратських" передруків. Пізніше вчений видав як підручникові нариси "Історію козаччини. Для народа і молоді" (1922) та "Історію України для народу" (1929).

На початку 1920-х рр. розгорнулося співробітництво І.Крип'якевича з Українським товариством прихильників освіти у Відні⁵¹. Вчений був також співробітником журналів "Політика" (1925-1926) та "Життя і знання", в 1923-1924 рр. редагував Історичну бібліотеку "Просвіти".

Історик і надалі продовжував активно співпрацювати з НТШ. У 1920 р. І.Крип'якевич був обраний секретарем історико-філософської секції, а з 1924 р. став редактором "Записок НТШ". У виданнях НТШ він публікував більшість своїх розвідок.

У повоєнні роки тематика наукових та науково-популярних праць І.Крип'якевича помітно розширюється, проте, на першому плані – козаччина, насамперед, держава Богдана Хмельницького. В основному, наукові роботи, присвячені дослідженню доби Хмельниччини, виходили в "Записках НТШ": "Учитель Богдана Хмельницького [Андрій Гонцель Мокрський]" (1922.- Т.133), "До історії українського Державного Архіву в XVII в." (1924. – Т.134/135), "Нові праці з історії Гетьманщини XVII-XVIII вв. (Публікації 1924-1926 рр.)" (1926. – Т.144/145) і ін. У 1925-1927 і 1931 роках у "Записках НТШ" друкувались "Студії над державою Богдана Хмельницького"⁵² – найвидатніше досягнення історика 1920-1930-х рр.

У 1920-і рр. налагоджуються зв'язки між Науковим Товариством ім. Шевченка у Львові та Всеукраїнською Академією наук (ВУАН), насамперед завдяки зусиллям М.Грушевського. Як активний член Наукового Товариства ім. Шевченка І. Крип'якевич відіграв значну роль у встановленні наукових контактів між істориками Радянської та Західної України. Розгортається його співпраця з Всеукраїнською Академією наук і окремими науковими установами. З 1926 р. вчений друкував статті в київських журналах і щорічниках. У журналі "Бібліологічні вісті" вийшли друком його праці: "Найдавніші папірні на Україні (XVI в.)" (1926. – Ч.1), "Причинки до словника українських граверів" (1926. – Ч.4), "До історії львівської гравюри в XVII в." (1927. – Ч.1). Часопис "Україна" теж видавав статті І.Крип'якевича ("Голодівки на Україні XVII в. (Кілька літописних записок)" (1928. – Кн.35), "Остафій Астаматій (Остаматенко), український посол в Туреччині 1670-их рр." (1928. – Кн.6), "З наукового руху в Галичині" (1929. – Кн.32), "Нові палеолітичні знахідки в Галичині" (1929. – Кн.34),

“Вірша в пошану Богдана Хмельницького” (1930. – Кн.41.). У Науковому збірнику УАН Історичної секції за 1929р. з’явилась розвідка “Вольний порт” у Старім Бихові 1657р.”⁵³. Друкований орган природничої секції Харківського наукового товариства “Вісник природознавства” видав публікації І.Крип’якевича “Землетруси на Україні в XVII-XVIII вв” (1927 – Ч.3-4), “Звідки пішла назва “Медобори”?” (1928. – Ч.2), “Повені на Підкарпатті XII-XVIII вв” (1928. – Ч.2), “Саранча на Україні в XI-XVIII вв.”(1928. – Ч.3-4) Виходить стаття вченого “Причинки до історичної географії українських земель” (1930)⁵⁴. І.Крип’якевич знайомить західно-українського читача з науковим життям у Наддніпрянській Україні, друкуючи в “Записках НТШ” огляд “Історичні видання Української Академії наук у Києві 1921-1927 рр.” (1928)⁵⁵ та статтю “Всеукраїнський біографічний словник ВУАН” в газеті “Діло” за 1930 рік⁵⁶.

У 1926 р. І.Крип’якевич був обраний дійсним членом Комісії Історії Книги при Українському Науковому Інституті Книгознавства у Києві⁵⁷, а у 1928 р. – дійсним членом Археографічної комісії ВУАН⁵⁸. Головною причиною залучення західноукраїнських вчених до роботи в Археографічній комісії та Науково-дослідчій кафедрі історії України можна вважати відсутність можливості у вчених Наддніпрянської України за умов радянської дійсності мати доступ до закордонних архівів⁵⁹.

З 1927 р. І.Крип’якевич став співробітником Комісії для складання біографічного словника діячів України, що знайшло відображення у його листуванні з керівником комісії М.Могилянським. Вчений зобов’язувався “збирати біографії польських діячів з усіх українських земель, бо у Львові легше знайти до цього матеріал, як у Києві”⁶⁰. Він також взяв на себе редагування біографій діячів з Галичини, Холмщини, Підляшшя, Західної Волині, Полісся і Буковини. До грудня 1927 р. вчений знайшов 150 “імен” на літеру “А” і підготував до друку 40 біографій галицьких і польських діячів⁶¹. У 1928 році том на літери А-Б було передано до друку, але у 1933 р. збірник було знищено з ідеологічних мотивів.

У 1928 р. відновлюється листування І.Крип’якевича з М.Грушевським, стосунки з яким були перервані внаслідок конфлікту останнього з членами НТШ у 1913 р. І.Крип’якевич отримав запрошення від академіка на археографічну нараду. У листі до І.Крип’якевича від 19 квітня 1928р. М.Грушевський висловив надію, що вчений залучиться “до групи тих, що працюють з нами”⁶². Він зараховував свого учня до числа тих, хто, незважаючи на труднощі наукової роботи в Галичині “не спускають рук і ведуть сю роботу далі”⁶³.

Внаслідок протесту проти відкритого прояву шовінізму в 12-й польській гімназії у Львові з боку вчителів і учнів, І.Крип’якевич у листопаді 1928 року був переведений до м. Вонгровці (корінна Польща)⁶⁴. Ця подія глибоко вразила Крип’якевича як “матеріальна і моральна руїна”⁶⁵.

Намагаючись підтримати свого учня, М.Грушевський звернувся до Управління науковими установами України з проханням затвердити І.Крип’якевича дійсним членом Історичного відділу Науково-дослідчої кафедри історії України. Виявляючи турботу про вченого в скрутний для нього час, М.Грушевський писав: “Кафедра думає, що в сей момент треба було б простягти руку сьому визначному львівському історичному, підтримати його морально і матеріально”⁶⁶. Крім того, М.Грушевський переконливо обгрунтовує доцільність прийняття І.Крип’якевича до Науково-дослідчої кафедри історії України, посылаючись на те, що науковець “дуже щасливо поєднує при тім працю над вишукуванням нових матеріалів і пильним дослідом уже опублікованого і зведенням осягненого в ширших підсумках. При тім виявляє визначний науково-організаційний хист. Тому не тільки для наукової праці кафедри, як і для утримання зв’язку з науковими робітниками Західної України він був би дуже цінним. Він міг би не тільки помагати членам Катедри в використовуванню матеріалів Західної України, але і втягати місцеві наукові сили в процес нової наукової праці Радянської України”⁶⁷. Наведені докази, без сумніву, вплинули на затвердження І.Крип’якевича (на початку жовтня 1929 р.) дійсним членом НДКІУ, що стало своєчасною підтримкою вченого, який був змушений через матеріальні нестатки навіть розпродувати свою бібліотеку⁶⁸.

Свою першу поїздку в Радянську Україну І.Крип’якевич здійснив у квітні 1929 р. під час відпустки через “хворобу” після згаданого інциденту у львівській гімназії. Приїзд у Радянську Україну дав можливість ближче познайомитись з її науковим і культурним життям. І.Крип’якевич відвідав Академію наук, ознайомившись, насамперед, з роботою її історичної секції, прочитав реферат із своїх праць про державу Богдана Хмельницького⁶⁹, 19 квітня виступив з доповіддю “Вольний порт у Старому Бихові 1657 р.”⁷⁰ На засіданні Археографічної комісії УАН, яке відбулося 30 квітня 1929 р., він виступив з інформацією про перешкоди в роботі Археографічної комісії НТШ⁷¹. І.Крип’якевич встановив ще тісніші зв’язки з науковцями, літераторами Східної України. Вчений також побував у Харківському Інституті географії і картографії, де відвідав С.Рудницького і залишив карту держави Богдана

Хмельницького⁷².

І.Крип'якевич брав участь у підготовці збірника "Західна Україна", проте робота над ним призупинилась у зв'язку з назріваючим розгромом історичних установ, створених і очолюваних М.Грушевським, арештами самого вченого та керівника комісії історії Західної України Ф.Савченка, звинувачених у поширенні буржуазно-націоналістичних ідей. Для збірника "Полуднева Україна" І.Крип'якевич підготував статтю "Полуднева Україна в часи Богдана Хмельницького", але і цей збірник не був надрукований, а стаття вченого побачила світ лише у 1993 році⁷³.

Після розпуску у 1931 р. історичної секції ВУАН і вислання М.Грушевського до Росії, на адресу І.П.Крип'якевича полетіли грубі звинувачення: "фашист і гетьманець", "шпигун-історик". В квітні 1932 р. І.Крип'якевич був виключений зі складу Комісії Західної України⁷⁴, і звинувачений у тому, що його "ідеологія відповідає всеціло інтересам польського фашизму" а праці спрямовані на виховання фашистської ідеології⁷⁵.

У вересні 1929р. І.Крип'якевичу вдалось влаштуватися вчителем гімназії у Жовкві, поблизу Львова. У невеликому містечку він зумів поряд з педагогічною налагодити і наукову діяльність на основі місцевого матеріалу. Він готував комплексну роботу про Жовківщину, тісно співпрацював з монастирем василіан, друкувався в Записках чину св. Василя Великого, впорядковував монастирську бібліотеку, влаштував книжкову виставку. У цей час він також брав участь у створенні Української Загальної Енциклопедії (Книги Знання).

Після повернення до Львова І.Крип'якевич працював у польських гімназіях, з 1934 по 1939 рр. викладав історію України у Богословській академії, де проводив семінар "Досліди над історією греко-католицьких парафій у Галичині"⁷⁶. За словами студента цієї академії Василя Ленцика, І.Крип'якевич справляв дуже приємне враження, був "більш як середнього зросту з дбайливо зачесаним сріблястим волоссям і елегантно убраним". До того ж "професор Крип'якевич був, без сумніву блискучим викладачем", виклади якого слухались з великою насолодою⁷⁷.

У 1930-х рр. з'являється багато цікавих статей і повідомлень І.П.Крип'якевича на сторінках таких журналів як "Українська школа", "Українська книга", "Літопис Червоної калини", "Рідна мова", "Наша Батьківщина", "Сьогочасне і минуле", "Наш час" і ін.

Іван Крип'якевич був редактором і основним автором науково-популярних і одночасно фундаментальних підручників видань, що виходили у видавництві Івана Тиктора. Це відомі – "Велика історія

України" (1935), "Історія українського війська" (1936), "Історія української культури" (1937), "Атлас України та сумежних країв" (1937)⁷⁸, "Географія українських і сумежних земель" (1938)⁷⁹. З січня 1938 р. І.Тиктор почав випускати зошитами "Всесвітню історію", авторство якої цілком належало І.Крип'якевичу.

У 1935р. вчений був запрошений до складу Редакційної Наукової Колегії науково-літературного місячника "Наша культура". Матеріали фонду Крип'якевича в ЦДІА у Львові свідчать про гаярчу зацікавленість редактора цього журналу, що був також редактором журналу "Рідна мова", І.Огієнка, долею історика: "Розумію пригнічений ваш настрій. Вас тяжко образили. Вас – найсильнішого історика. Бездарности пішли до університету, а Ви мусите гінути по чужих середніх школах.." (Лист від 7 серпня 1933 р.)⁸⁰.

У 1930-і рр. друкуються ряд белетристичних творів І.Крип'якевича на історичну тематику: "Під прапори Хмельницького: історичне оповідання" (псевдонім І.П.Горишівський) (1933), "Пригоди Юрка Козака" (псевдонім "Іван Петренко") (1934), "Спільними силами: Плян майстра Дмитра. Історична картина з життя львівського братства у XVIIв" (псевдонім "І.Горишівський") (1934), а також "Бурсаки" (псевдонім "Іван Петренко") (1936). Свої белетристичні твори вчений публікував під криптонімами і псевдонімами, що пояснювалось його скромністю і критичним ставленням до своєї літературної діяльності. Псевдонім "Петренко" був взятий істориком на честь батька- Петра Крип'якевича, "Горишівський" – пов'язаний з Горишевом на Холмщині, де дід історика був парохом.

Неспокійно і стурбовано, пам'ятаючи обвинувачення, які лунали з Києва на поч.1930-х рр., зустрів Крип'якевич вересень 1939 р., коли радянські війська увійшли в Західну Україну Але, очевидно, авторитет видатного вченого переважив підозріння та недовіру. І.Крип'якевича призначають в.о.професора і завідуючим кафедрою історії України Львівського університету ім.І.Франка. Вчений був обраний депутатом Народних Зборів Західної України, які 26-28 жовтня прийняли рішення про воз'єднання з Радянською Україною.

Після візиту до Львова у листопаді 1939 р. делегації на чолі з віце-президентом Академії Наук УРСР О.Палладінім, був розроблений план підпорядкування західноукраїнських наукових установ структурам Академії Наук УРСР. Останній період існування НТШ ілюструє листування І.П.Крип'якевича з директором Інституту історії України АН УРСР у Києві С.М.Білоусовим⁸¹.

І.Крип'якевич у 1940 р. був призначений завідуючим відділу Інституту історії України АН УРСР у Львові, а у 1941 р. Вища Атестаційна Комісія Всесоюзного комітету у справах вищої школи, оцінюючи заслуги вченого перед історичною наукою, без захисту дисертації, на підставі друкованих праць визнала його австрійський докторат тотожним з тогочасним радянським і присвоїла звання професора.

30 червня 1941 року Львів був окупований німцями. Тоді ж увечері у Львові Українські Національні Збори з ініціативи ОУН-Б проголосили відновлення Української самостійної держави. І.Крип'якевичу було запропоновано керувати справами народної освіти у складі Українського державного правління, але він відмовився⁸².

У роки гітлерівської окупації вчений працював редактором наукових видань Українського видавництва у Львові. Сам І.Крип'якевич писав про цей період: "На хліб заробляю як редактор наукових видань в Укр[аїнському] Видавництві"⁸³. Характеризуючи діяльність Українського Видавництва він згадував: "Дозволили друкувати красне письменство. Не дозволили зовсім історії і політичних питань. Не дозволили суто наукових видань. Доручали друкувати різні пропагандистські видання, яких тексти нераз присилали перекладені"⁸⁴. В.Кубійович визнавав: "На превеликий жаль німці не дозволяли видавати наукові праці, не мав змоги друкувати їх і Крип'якевич"⁸⁵. Проте навіть у важких умовах окупації І.Крип'якевич продовжував займатись науковою роботою. Згадуючи ці роки, він писав: "Поza основною роботою я продовжував наукові праці, розпочаті в Інституті історії України АН та збирав матеріали до нових тем: Галицько-Волинське князівство XIII-XIV ст., історія Холмщини; західні кордони України, історичний атлас України, листи і універсали Богдана Хмельницького"⁸⁶.

Як свідчить листування вченого з О.Оглоблиним, І.Крип'якевич прагнув об'єднати зусилля історичної науки Східної та Західної України, цікавиться політичним і культурним життям окупованих східних територій, організовував обмін науковою інформацією, налагоджував особисті зв'язки між науковцями⁸⁷. Історик навіть розробив всеукраїнський план майбутніх історичних робіт "для Києва, провінціальних осередків, Львова, еміграції", що стосувався видавництва джерел та основних напрямків досліджень на найближче майбутнє⁸⁸. Разом із своїм учнем Омелянком Пріцаком вчений впорядковував бібліографічні картки з історії України та готував матеріали для підручника з бібліографії

історії України⁸⁹. У його планах головне місце продовжувала займати козаччина. Історик склав реєстр листів Б.Хмельницького, сподіваючись пізніше опублікувати повне видання його листування⁹⁰. В листі від 22 березня 1942р. він ділився планами з О.Оглоблиним про підготовку видання реєстру універсалів Богдана Хмельницького. Дослідник також висловлював думку про доцільність видання реєстру всіх опублікованих гетьманських документів від Хмельницького до Розумовського⁹¹.

Історик так висловлював своє розуміння завдань, які покладав час на науковців у тих умовах: "Треба нам, не оглядаючися ні на що "орати убогу ниву", а жнива "якось то будуть"! Це історична робота, оцінять її шойно ті, що по наших трудах будуть даліше продовжувати справу, - але маю тверду надію, що ще й ми самі побачимо плоди з того насіння, що його засіваємо серед воєнної заверюхи"⁹².

У роки війни І.Крип'якевич свої популярні "Історії України" (1941) і (1942), а також готував нову ґрунтовну працю з історії України: "Взявся за ширшу історію України. Для широких кол інтелігенції, в якій бажаю зайнятися головними проблемами нашого минулого"⁹³. Книга була видана на еміграції у 1949 р. як другий том "Бібліотеки українознавства" під псевдонімом "Іван Холмський"⁹⁴. Пізніше вона неодноразово перевидавалася за кордоном, а у 1990 р. нарешті вперше вийшла в Україні у видавництві "Світ"⁹⁵.

Після війни І.Крип'якевич побоювався репресій, про що свідчить його підготовка до еміграції⁹⁶. Проте хвилювання, на щастя, виявились перебільшеними. Повоєнні роки почалися для вченого без особливих ускладнень. "Везіння" Крип'якевича можна, мабуть, пояснити становищем, що склалося на цей час в Інституті Історії АН УРСР. Роки репресій і війни знекровили науковий потенціал Інституту, в якому почав гостро відчуватись брак кадрів"⁹⁷. Крім того, авторитет вченого відіграв свою роль. У 1944 році після визволення Львова він знову був призначений на посаду завідуючого кафедрою історії України та в.о. декана історичного факультету Львівського університету. І.Крип'якевич також очолив Львівській відділ Інституту історії України, який відновив свою діяльність.

Як і всі, хто перебував на окупованій території, Крип'якевич потрапляє під пильну увагу радянських спецорганів. Починаючи з вересня 1944 р., вчений звинувачувався в українському "буржуазному націоналізмі", а з 1946 р. піддавався політичним гонінням у зв'язку з критикою історичної концепції М.Грушевського

і його “школи”.

Офіційно критику буржуазно-націоналістичних концепцій Грушевського та його “школи” у Львівському державному університеті було розпочато в лютому 1946 року з ініціативи партійної організації університету⁹⁸. У 1946 році обкомом партії за вказівкою ЦК КП(б)У були організовані розширені пленарні засідання кафедри історії України Львівського університету, на яких обговорювалося ставлення львівських істориків до історичної концепції М.Грушевського та його учнів. На засідання запрошувались також прихильники школи Грушевського, мабуть, для того, щоб вони мали можливість остаточно “розкритися”, чи визнали свої “помилки”. Згідно матеріалів звіту Комісії Управління пропаганди і агітації ЦК ВКП(б), що працювала на Україні в 1946 р., про перевірку стану ідеологічної роботи “Крипякевич і Кордуба выступили 15 февраля с. г. на заседании кафедры исторического факультета Львовского университета с открытой защитой буржуазно-националистических взглядов Грушевского... Проф. Крипякевич восхвалял “заслуги” Грушевского, открыто заявляет, что советская историография положила в основу его труды без сколько-нибудь существенных изменений. Не получив отпора, Крипякевич, Кордуба и другие выступили в мае с. г. с теми же утверждениями на сессии отделения общественных наук АН СССР”⁹⁹.

Стаття партійного працівника С.Ковальова “Исправить ошибки в освещении некоторых вопросов истории Украины” розпочала відкритий наступ на львівських істориків безпосередньо з Москви¹⁰⁰. У львівській, а пізніше київській пресі з’являються статті гострого спрямування¹⁰¹. Кульмінацією гонінь 1946 р. стали загальнономіські збори інтелігенції Львова у приміщенні Національного драматичного театру ім. М.Заньковецької, які відбулися 9 вересня, на яких І.Крип’якевич після різкої критики на свою адресу змушений був визнати “тенденційні підходи до висвітлення окремих історичних фактів” і висловити думку, що критика “допоможе йому стати на вірний шлях радянського вченого”¹⁰². Різкій критиці піддавався проф.Крип’якевич у публічних виступах і лекціях¹⁰³.

Після ліквідації відділів Інститутів АН УРСР у Львові у 1946 р. І.Крип’якевич в числі найбільш “підозрілих” галицьких науковців був депортований на “почесне заслання” до Києва, де був зархований на посаду старшого наукового співробітника Інституту історії України, а з березня 1947 по березень 1948 – завідувачем відділу стародруків Бібліотеки Академії наук УРСР (сучасна НБУВ).

Після повернення до Львова з 1948 р. по 1950 р. І.Крип’якевич

працював в Українському музеї етнографії та художнього промислу АН УРСР. У 1950-1951 рр. один з найвидатніших вчених свого часу декілька місяців залишався без роботи.

Влада її офіційна наука вимагали від ученого праць, які б свідчили, що він перебудовується, оволодіває марксистсько-ленінським методом. Самокритика, незаперечний науковий авторитет вченого та директива партії про залучення місцевих кадрів відіграли свою роль. У 1951 році І.Крип’якевич очолив відділ історії України Інституту суспільних наук АН УРСР у Львові, а в червні 1953 року був призначений директором цього інституту.

Напередодні ювілею 300-річчя возз’єднання України з Росією І.Крип’якевич подав до академічного видавництва монографію “Богдан Хмельницький” – підсумок своїх багаторічних досліджень. Вихід книги у 1954 р. став знаменною подією не лише в науковому житті країни, а також в особистому її автора, адже вона в значній мірі “реабілітувала” неблагонадійного науковця.

Слід відзначити, що праця зазнала значних змін і скорочень внаслідок втручання цензури. Ю.Вашук, повертаючись до цих подій у спогадах писав: “Мій незабутній київський друг Анатолій Порицький, який одружився з львів’янкою Софією Грицею (нині доктор мистецтвознавства), розповів мені про факт втручання його знайомого, відставника, цензора Київського ГоловлітУ - якогось Ніколая Александровича. Той, дізнавшись, що його дружина зі Львова, поринувши в спогади, чванливо заявив А.Порицькому: “Там во Львове есть такой Крепяковский (Ю.Л. – так він перекрутив прізвище історика). Ты понимаешь, мне попала его книга о Хмельницком и я из нее “бахнул” (викреслив, сконфіскував – Ю.Л.) более 60 страниц”¹⁰⁴. Так спотворювався визначний твір української історичної науки. Все ж монографія стала значною подією в науковому житті.

Окреслюючи значення виходу монографії в радянській історичній науці, проф. О.Оглоблин писав, що “Незважаючи на панування “звичайної схеми “советської історіографії”, заслужений історик Хмельниччини все ж мав змогу – у рамках своєї теми – поставити питання про процес складання української державності” (хоч звичайно “класової”)¹⁰⁵.

У 1958 р. загальні збори АН УРСР обирають І.Крип’якевича академіком АН УРСР за спеціальністю “Історія України”, а у 1961 р. йому надають почесне звання Заслуженого діяча науки УРСР.

За ініціативою і під редакцією Крип’якевича почав виходити щорічник “З історії західноукраїнських земель (Київ. 1957-1963), що пізніше видавався під назвою “З історії Української РСР”.

Вчений доопрацював і доводив до завершення раніше розпочаті праці, з них найбільшу – збірку джерел “Документи Богдана Хмельницького (1648-1657), підготовлену і видану в 1961 р. спільно з І.Бутичем¹⁰⁶.”

І.П.Крип'якевич входив до редакцій з видання ряду збірників документів: “Радянський Львів” (1956), “3 історії революційного руху у Львові” (1957), “Під прапором Жовтня” (1957), надавав практичну допомогу в питаннях підготовки збірника документів “Соціальна боротьба в місті Львові в XVI-XVIII ст.” Ідея вченого про створення історико-географічного словника України стала поштовхом для видання 26-томної “Історії міст і сіл України”.

У 50-60-і рр. вчений особливо багато уваги приділяв архівознавству і спеціальним історичним дисциплінам. За його ініціативою у 1961р. було організовано семінар з архівознавства та спеціальних історичних дисциплін при Центральному державному історичному архіві УРСР у м. Львові.

Значну частину своїх праць І.Крип'якевич присвятив історії рідного Львова. На підставі аналізу Галицько-Волинського літопису вчений дійшов висновку, що перша згадка про Львів відноситься до 1256 року. До 700-річчя цієї дати колектив науковців Інституту суспільних наук підготував “Нариси з історії Львова”. І.Крип'якевич був відповідальним редактором окремих розділів (Львів княжих часів; Досягнення львівських учених). У дні святкування 700-річчя Львова вченого було нагороджено Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР.

У 1962 р. вийшла цінна праця І.Крип'якевича “Джерела з історії Галичини періоду феодалізму до 1772 р. Огляд публікацій”¹⁰⁷. Вчений був членом редколегії “Українського історичного журналу” і Головної редколегії “Української Радянської енциклопедії”, на сторінках якої було опубліковано ряд його статей.

Неодноразово професор виступав офіційним опонентом на захистах дисертацій на здобуття ступенів кандидата та доктора історичних наук. Одночасно з великою науковою та науково-організаційною роботою історик брав активну участь в громадському житті. Він неодноразово обирався депутатом районної, міської та обласної Рад депутатів трудящих. Велику роботу він проводив і як член правління створеного у 1960 р. Товариства культурного зв'язку з українцями за кордоном.

Проте, незважаючи на позірне визнання, офіційна радянська історична наука до кінця не сприймала І.Крип'якевича як свого. На його науковому шляху створювались різні перешкоди, частина його праць дорадянському періоду припадала пиллом у спецсховищах

бібліотек.

У 1962 р. І.Крип'якевич пішов на пенсію, але продовжував наукову працю, зокрема готував монографію про Київську Русь, а також зустрічався з колегами, допомагав творчій молоді.

21 квітня 1967 року видатний історик на 81-ому році життя після кількох інсультів пішов з життя. Весь Львів прощався з ним на Личаковому цвинтарі. На місці вічного спокою вченого Львівське відділення Українського товариства охорони пам'яток історії та культури звело пам'ятник роботи скульптора Теодозії Бриж.

І.П.Крип'якевич, як і його вчитель М.Грушевський, був прихильником позитивізму в історіософії. Ще на початку історичної творчості його приваблювала методика наукового дослідження французького історика-позитивіста Габрієля Моно, який започаткував у Франції підготовку висококваліфікованих джерелознавців і архівістів та виступав за нейтральність історичної науки відносно політики.

Можна сказати, що І.Крип'якевич намагався поєднати позитивізм, зважаючи на його підвищену увагу до джерел, з історіографічним напрямом, відомим під назвою “культурна історія”. Він цікавився творчістю німецького історика Карла Лампрехта, творця нового напрямку культурної історії, який намагався піднести історію до рівня точних наук і вважав головним предметом вивчення не політичну історію, а історію культури. Відгукуючись на дев'ятий (1911р.) том журналу “Archiv für Kulturgeschichte”, Крип'якевич писав: “Історія культури не має на цілі дати тільки суму здобутків історії літератури, штуки, релігії, її завдання ширше – вибирати з-поміж свого матеріалу се, що особливо характеризує чоловіка в якийсь спосіб, і то пересічного, а не визначні одиниці”¹⁰⁸. Його увагу привертала погляди німецького філософа Вільгельма Вунда, єврейського філософа Гуго Бергмана. Дослідник поділяв думку німецького історика Еріха Бранденбурга про повчальне значення історії для політики, відзначаючи відповідальність політичної еліти перед наступними поколіннями за майбутнє нації.

Погляди І.Крип'якевича на історію і метод її дослідження сформувалися в умовах школи М.Грушевського та знайомства з новою західноєвропейською історіографією. “Не вистачає обмежуватися розслідуванням верхніх форм життя, не можна захоплюватися тільки деякими подіями, що знаходять відзвук в нашій серці; не вільно хвалити, ні критикувати, любити, ні ненавидіти; треба зрозуміти минувшину. Беремо факт за фактом, подію за подією, розглядаємо їх з усіх сторін, відчищуємо з пороку неправди і тен-

денцій, якими вкрив їх час; освітлюємо ряди людей, що йдуть з незвісних сторін і прямують до незвісних мет в вир страждань і утіх, стремлінь і бажань, антагонізмів і симпатій, якими жили люди перед віками; аналізуємо чужі душі, досліджуємо краї і культури, переживаємо цілі епохи. Дослідник виходить з вузького круга подій і переходить в чимраз дальші сфери; знання поглиблюється, горизонт поширюється, темнота розсвітлюється. Знання минувшини років дає гарніше зрозуміти теперішні часи, бо теперішність має своє коріння в минувшині. Знання історії дає можливість відкрити хоч край заслони: дає глянути в тасмні питання: “хто ми і пощо ми?...” – писав він у 1910 році¹⁰⁹.

Крип'якевич став переконаним послідовником німецької школи позитивізму, зокрема поглядів Е.Бернгейма, а також високо цінував методологічні праці французьких позитивістів Ш.Ланглуа і Ш.Сеньобоса.

Розпочавши наукову діяльність як учень і послідовник народницької школи М.Грушевського, в 1920-і рр. він став одним з найяскравіших представників державницького напрямку в історіографії, що почав формуватись в українській історіографії на поч. ХХ ст. під впливом праць В.Липинського та С.Томашівського. І.Крип'якевич чітко мотивував необхідність утворення нового історіографічного напрямку. “Молодше покоління істориків перенесло осередок своїх інтересів на історію д е р ж а в и. Цей зворот почався вже тоді, як український народ став перетворюватися в модерну націю з ідеалом власної державності. Рішучу перемогу цей напрямок відніс в ту пору, коли нашому поколінню прийшлося реалізувати свій ідеал і будувати державу. При цій практичній державній праці проявилось багато теоретичних питань і наша історіографія іншими очима стала глядіти на державу в минувшині. Народ, що не створив своєї держави, хоч би й проявляв буйне життя, - все стоїть на рівні дитинства, недорозвитку; держава – це пробний камінь, на якому нація виказує свою зрілість, культуру, індивідуальність; держава – це найвищий етап розвитку нації, без держави нема нації¹¹⁰”.

У 1922 р. у листі до одного з основоположників державницького напрямку С.Томашівського, Крип'якевич писав: “Немає такої великої різниці між нами, як Ви думаете! Не такі ви самітні у ваших поглядах! Ми всі, молодші, пережили також нашу катастрофу, вдумувалися в її причини і глядімо на нашу історію инакше, як дивилися 1913 і навіть 1918 р.”¹¹¹. І. Крип'якевич пояснював причини, в результаті яких виникла нова школа: “...у кожного майже історика були хвилини, коли він починав сумніватися у

правдивості прийнятої догми, що історія народу - демоса – це вже вся історія нації. Ці сумніви являлися особливо, коли приходилось вдуматися в історію нашої д е р ж а в и. При творенні держави демос рідко коли показував творчий інстинкт – далеко частіше він у своїх егоїстичних змаганнях руйнував державну організацію. Коли ж розглядаємо історію вищих верств, нераз мусимо ствердити, що тільки вони були будівничими держави й вони захищали й охороняли державу і не давали їй занепасти. Ці помічення робили зчаста навіть ті історики, що зрештою з іншого погляду оцінювали історію”¹¹².

Як історик-державник він вимагав звертати, в першу чергу, увагу на структуру держави та фактори, які на неї впливають. Таких факторів він визначив сім: 1) територія держави; 2) економіка; 3) демографія (за термінологією І.Крип'якевича “популяційні відносини”); 4) раса; 5) соціальні відносини; 6) духовна культура; 7) організація влади¹¹³.

Разом з тим І.Крип'якевич визнавав значення соціальних виступів народних мас, не ідеалізував шляхту, що було притаманне В.Липинському і його послідовникам. Історик стояв на позиціях національного солідаризму, підкреслював не лише необхідність єднання всіх верств населення, але й той факт, що розмаху національній справі надавав “зрив народних мас”¹¹⁴.

Не варто забувати, що І.Крип'якевич досліджував також проблеми “народницької” історіографії – економічні, матеріальні умови життя, соціальні рухи. Продовжуючи, по суті, дослідження М.Грушевського, він цікавився розвитком конкретних форм і елементів державності в контексті вирішення кардинальних проблем народного життя.

У др. пол.1940-поч. 1950-х рр. відбувається чергова зміна в історіографічних поглядах вченого, в результаті його методологічної обробки як представника т.зв. школи Грушевського та вимушеного оволодіння ним марксистсько-ленінською методологією (“лизнул марксизма”, як він сам про себе говорив)¹¹⁵. Назовні він стає типовим представником радянської історичної науки.

Розуміння історичного процесу І.Крип'якевичем базувалось на сприйнятті ним науково обґрунтованої схеми М.С.Грушевського про безперервність (“тяглість”) українського історичного процесу. Як державник І.Крип'якевич в основу періодизації України поклав етапи становлення української державності.

Прабатьківщиною українського народу І.Крип'якевич вважав територію приблизно від середньої Вісли до верхнього Дінця, а предками українців – давніх слов'ян, які заселяли лісову і лісо-

степову смугу. Подекуди їх поселення зустрічались далеко в південних степах, що давало підстави І.Крип'якевичу вважати Чорне море природним кордоном України¹¹⁶.

Перші державні утворення на території України вплинули на розвиток торгівлі, культури (грецькі міста-держави, Скіфія), військової справи (готи), “спричинилися до загосподарювання і організації України”¹¹⁷. Проте, їх державні форми не були запозичені давніми слов'янами. Так, на думку І.Крип'якевича, “Скитська держава, зорганізована на орієнтально-деспотичний лад, не залишила ніяких організаційних традицій в Україні”¹¹⁸.

Прояв державотворчих здібностей давніх українців історик пов'язував з державою антів (кін.ІV-поч.VII ст.). Антський союз він вважав першою державною організацією українського народу, на відміну від М.Грушевського, який розглядав проблему антів радше з етнографічних позицій. На основі археологічних знахідок І.Крип'якевич робить припущення про зв'язки антів з давнім Києвом¹¹⁹. Значення Антської держави він вбачав у тому, що “український нарід вперше знайшов вислів для своєї державної творчості, зорганізував державу на великій частині своєї території і опер її об море”¹²⁰.

Корені автохтонних державних об'єднань історик вбачав у племінній організації давніх слов'ян: “на основі племінної організації почала творитися держава”¹²¹. Головними чинниками державної організації він вважав необхідність ведення воєнних дій (відбиття наступів кочівників, боротьба з сусідніми племенами) і протегування торгівлі: “До організації державної влади найбільше спричинилися два моменти: війна і торгівля”¹²².

На думку І.Крип'якевича, історичного значення набула тільки Київська держава. Її початки він пов'язував з племенем полян на Дніпрі, заснуванням Києва, що в VI-VIII ст. став найбільшим містом у Східній Європі. І.Крип'якевич був переконаний в тому, що могутня Київська держава утворилась як організація слов'янська¹²³.

Можна погодитись з думкою історика О.Домбровського, що І.Крип'якевич поділяв концепцію релятивного реформізму, зміст якої полягав у тому, що першопочаток державного життя від часів Кия заклали київські “луччі люди”, а нормани, що прийшли мирним шляхом, а не внаслідок насильницького завоювання, лише мілітарно скріпили державну організацію, очоливши її скандинавською династією¹²⁴. Як писав Крип'якевич, коли “пізніше появилися варяги, вони вже йшли готовими слов'янськими слідами”¹²⁵.

Заслугу варягів вчений вбачав у тому, що вони “з'єднали країну в одну цупку цілість, увілляли в державний організм новий фермент, оживили його і підштовхнули до нової творчості”¹²⁶. Разом з тим, І.Крип'якевич зазначав, що усунена від керівництва слов'янська верхівка не втрачала впливу на державну політику, а з часом їй “випало знову взяти кермо держави”¹²⁷. Норманізм І.Крип'якевича був своєрідним компромісом із рішучим анти-норманізмом М.Грушевського.

Розкриваючи значення діяльності перших князів, І.Крип'якевич відзначає, що князі Олег, Ігор і Святослав своїми походами розширили межі Київської держави, відкрили широкий простір для торгівлі, організували сильне військо і флот, об'єднали слов'янські племена, завдяки чому почав створюватися народ, заклали основи могутності держави.

Винятковим явищем у тій суворій епосі вчений вважав довготривале правління слов'янської жінки – княгині Ольги (945 – 964), що свідчило про її великий талантизм¹²⁸. Ольга займалась впорядкуванням внутрішньодержавних справ, налагодила зв'язки з іншими державами, насамперед з Візантією, сама прийняла християнство, залучала до княжого двору слов'янський елемент.

І.Крип'якевич оцінював київських князів відповідно до їх заслуг у будівництві держави. Вчений був переконаний, що “князювання Володимира і Ярослава творило одну епоху розквіту Київської держави”¹²⁹. За їх князювання вона стала найбільшою державою в тодішній Європі. Князі припинили великі завоювальницькі походи, але укріпили державні кордони, зміцнили військо і адміністрацію, усунувши політичний вплив варягів, зайняли розвитком господарства і культури, домоглись соціальної стабільності, могутності і забезпеченості країни.

На думку І.Крип'якевича, Володимир Мономах – останній з князів, що намагався утримувати єдність і могутність держави, та “був для всіх зразком доброго князя, який дбав про народ і державу”¹³⁰.

І.Крип'якевич дав ґрунтовний аналіз причин розпаду Київської держави. До розпаду держави, за переконанням історика, призвела, насамперед, обширність її території, в якій він вбачав як вияв могутності, так і, одночасно, джерело слабкості країни¹³¹. Значними стали відцентрові тенденції, послабився династичний зв'язок, який, на думку І.Крип'якевича, був гарантом єдності держави. До розкладу в державі призводили і нові політичні сили (боярство), що претендували на участь у владі. Крім того, в результаті хрестових походів країна опинилась осторонь нових світових

торгових шляхів, що негативно відбилось на державному організмі. Але вирішальну роль у занепаді Київської держави історик відводить зовнішньополітичному чиннику – нападам “кочової Азії”¹³².

Київську державу І.Крип’якевич вважав державою українською¹³³. Її історичне значення, на думку вченого, полягало, насамперед, у тому, що вона вперше об’єднала слов’янські племена в одну організацію. У Київській державі вперше виникло українське право, адміністративний апарат, військо. Тут зародилась висока культура, розвинулось господарство, виникли великі міста. З Києва поширилось по всій Східній Європі християнство, письменство, освіта, мистецтво. Протягом сторіч Київська держава була “непереможним щитом Європи”, стримуючи напади кочових народів.

Політичною і культурною спадкоємицею Київської держави І.П.Крип’якевич вважав Галицько-Волинську державу. В період монголо-татарського поневолення Галицько-Волинське князівство менше потерпіло від руйнувань, ніж наддніпрянські князівства, стало захистом для населення, яке втікало з-під татарського ярма. На думку І.Крип’якевича, Галицько-Волинська держава була політичним організмом з особливими, притаманними йому рисами. Вона стала на шлях політичної консолідації в той час, коли тривало роздроблення Київської держави на окремі князівства, а деякі з них самі розпадались на дрібні феодалні володіння. Історик підкреслював, що об’єднання Галицької і Волинської земель в одне князівство в такий час було значним політичним досягненням¹³⁴.

Галицько-Волинська держава зберегла територіальну єдність під сильною князівською владою, в чому вчений вбачав заслугу, передусім, князя Данила (1206 – 1264), який зумів подолати боярську олігархію. Саме завдяки своїй єдності Галицько-Волинське князівство досягло значних успіхів в економіці, культурі і політиці. Успішному розвитку князівства сприяло вигідне географічне положення та розташування на перехресті торгових шляхів.

Втратило свою самостійність Галицько-Волинське князівство, ставши жертвою агресії з боку Польщі в XIV ст., що значною мірою, було зумовлено конфліктом князівської влади з феодалною верхівкою.

І.Крип’якевич був переконаний, що саме в ті роки населення Галичини і Волині досягло розуміння державно-політичних справ, з того часу західні землі визначалися особливим патріотизмом і завзятістю, уперто боронили свої культурні надбання¹³⁵. На думку І.Крип’якевича, “Галицько-Волинська держава об’єднувала тільки етнографічні українські землі і завдяки тому тут сильніше за-

начились прикмети української культури, що стали основою національної окремішності”¹³⁶. Галицьке сусідство із Заходом принесло українському народові нові культурні впливи і надбання¹³⁷. Вчений наголошував, що після занепаду Києва Галицько-Волинська держава продовжила на ціле сторіччя існування державної організації і стала головним політичним центром для всієї України.

За часів Великого князівства Литовського, яке приєднало значну частину ослаблених слов’янських князівств, широка участь української аристократії в управлінні державою, сприятливі умови розвитку культури, державний статус українсько-білоруської (руської) мови, провідне місце православної церкви, на думку Крип’якевича, створювали в українського громадянства відчуття, що воно живе у своїй державі, своїм національним життям¹³⁸. Водночас історик підкреслює, що це – провінційна автономія¹³⁹, сурогат держави¹⁴⁰.

Литовське князівство вело боротьбу з татарами. Наддніпрянина у складі Литви зберегла традиції державності, і саме в цьому вчений вбачає позитивне значення Великого князівства Литовського в історії українського народу¹⁴¹.

Занепад Великого Князівства Литовського був, на думку І.Крип’якевича, наслідком його унії з Польщею. Люблінська унія (1569) усунула з українських земель литовську владу, проте, знищила рештки українських традицій¹⁴². Відзначаючи безумовно негативні наслідки унії, вчений бачить її позитивне значення в тому, що вона з’єднала всі українські землі в одну цілість, що сприяло їх економічному і культурному розвитку, обумовлювало можливість утворення спільної організації і спільної національної політики.

Новий період української історії, період творення держави, як вважав І.Крип’якевич, розпочало повстання 1648 р. На думку вченого, вже в кінці XVI ст., коли козацтво досягло значного розвитку, стало помітно, що “час нової Української Держави нарівні”¹⁴³. Як докази вчений наводить такі факти: вже С.Наливайко виступив з проектом створення окремої козацької держави між Дністром і Бугом, а київський єпископ Верещинський радив організувати козачину на Лівобережжі під проводом одного з князів¹⁴⁴. І лише Запорізька Січ – козацька республіка – змогла організувати владу на певній території, де проводила самостійну внутрішню і зовнішню політику. І.Крип’якевич зазначав, що навіть польський уряд визнавав існування козацької “держави в державі”¹⁴⁵. Історик переконаний, що державницькі настрої зростали і серед інтелігенції під впливом розбуджених історичних традицій, але вона не зуміла підготувати основ власної державності, тому що була тісно

пов'язана з польським устроєм і власними державними категоріями не була здатна мислити. І.Крип'якевич підкреслював, що "державні фундаменти створили буйні народні маси, що не мали ніяких традицій, не знали державних теорій, але, тримаючи зброю в руках, йшли за власним інстинктом – творили свою владу"¹⁴⁶. Прагнення до волі, самостійної організації викувалось у кровопролитних повстаннях. Як писав вчений, "у довголітній боротьбі витворився цінний державницький матеріал, що тільки чекав будівничого, який ужив би його для завершення будови. Цим будівничим став Богдан Хмельницький"¹⁴⁷.

І.Крип'якевич дав детальну характеристику господарському розвитку, військовому та соціальному устрою Запоріжжя, яке було осередком козаччини¹⁴⁸. Органом січового народоправства була рада, яка обирала гетьмана і військову старшину. Особливе місце в творчості історика займає дослідження козацького війська. Цій темі він присвятив окреме дослідження (Історія українського війська. Ч.2: Запорозьке військо. – Львів, 1936)

Історію Хмельниччини, вважав І.Крип'якевич, можна розглядати з двох сторін: саме козацьке повстання, "імпозантний" народний рух, що з нестримною силою руйнує давню шляхетську державу, і, з іншого боку, зародок нового життя, української держави, що виростає з цієї руїни, згарищ, знищення¹⁴⁹. Дефініція, яку І.П.Крип'якевич використовував при означенні феномену української революції не була сталою: повстання, революція, Хмельниччина, зрештою, Національно-визвольна війна. Хронологічні межі революції у вченого також зазнають змін. В той час як верхня межа залишається незмінною (1648 р.), нижня збігається з датою входження України до складу Росії (1654 р.) або з датою смерті Хмельницького (1657). Дотримуючись концепції "тягlosti історичного процесу", І.Крип'якевич намагається зв'язати державотворчий процес XVII ст. з Київською державою. Так, Богдан Хмельницький завершив епопею своїх великих воєнних успіхів тріумфальним в'їздом до Києва, давньої столиці України, і "немов тим способом зазначав, що Запорізьке Військо переймає традиції князівської епохи"¹⁵⁰.

Історик простежує процес формування політичної програми повстанського керівництва. Якщо на початку повстання козацтво, хоч і піднімало гасло оборони православної віри, обмежувалось вузькостановими інтересами, то з моменту заяви Б.Хмельницького під час переговорів з поляками в 1649р. в м. Переяславі можна говорити про визначення політичної програми, головною метою якої було "визволити всі українські землі і з'єднати їх у велике

незалежне князівство"¹⁵¹. Тут йшлося і про створення широкого соціального блоку, серед учасників якого важливе місце займало селянство: "Поможє мені в тому чернь уся – по Люблін, по Краків, і я не відступлю, бо це права рука наша"¹⁵².

Як і всі історики-державники, І.Крип'якевич надавав важливого значення територіальним аспектам політичної організації. В його історичних дослідженнях ця проблема займає значне місце. Юридичне закріплення меж козацької території веде свій початок від підписання Зборівського трактату 1649 р. На основі різних джерельних свідчень історик дійшов висновку, що означений в пунктах угоди кордон не зовсім відповідав фактичному поширенню козацької влади, що її реальною територіальною межею була р. Случ. Це означає, що до території держави Б.Хмельницького входили повністю три воеводства: Брацлавське, Київське, Чернігівське, які з певними змінами як у бік зменшення (Білоцерківський договір), так і у бік розширення (після 1654 р.) були ядром держави. Визначаючи північні кордони Війська Запорізького, вчений звернув увагу на його розширення за рахунок білоруських земель (входження Пінського повіту та південних білоруських територій). Грунтовне дослідження проблем становлення південних кордонів козацької держави І.П.Крип'якевич провів у окремій студії "Полуднева Україна за часів Богдана Хмельницького"¹⁵³. Історик констатував, що в часи Хмельниччини південноукраїнський кордон практично залишився у передреволюційних межах¹⁵⁴. Просування кордонів у південному напрямку стало неможливим у зв'язку з погіршенням відносин з кримським ханством внаслідок остаточного розірвання козацько-татарського союзу у 1654р.

Формування української держави здійснювалось в обставинах війни, бойових дій, і це обумовлювало її форму, що була пристосованою для виконання державних функцій вже готовою, перевіреною на практиці військово-адміністративної, полково-сотенної організації козацтва¹⁵⁵. Історик приділяв значну увагу дослідженню специфічно козацької полково-сотенної адміністративної системи. Дослідник вказував, що судова влада в державі була з'єднана з адміністративною.

І.Крип'якевич зазначив, "що головною військовою силою козацької держави було "загальне ополчення козацького стану"¹⁵⁶. Проте мало обізнане у військовій справі, неорганізоване селянство вносило в ряди війська елементи охлократії. Тому, на думку історика, політика Хмельницького у сфері організації війська орієнтувалась на реєстрове козацтво. І.Крип'якевич приділив увагу ролі

в процесі формування збройних сил козацької держави найманих військ¹⁵⁷. Історик охарактеризував організаційну структуру козацького війська, його озброєння, систему постачання, чисельність, соціальний склад, відзначив військове мистецтво козаків, приділив увагу тактиці і стратегії ведення бою, фортифікаційній системі. Він високо оцінив значення козацького війська для державної організації, вважаючи, що воно “для самої української держави було головною силою, що дозволила їй утриматись при політичному життю”¹⁵⁸. За його переконанням, військо було головною основою державної організації і надавало тон усьому життю¹⁵⁹.

Фінансовій системі козацької держави І.Крип'якевич присвятив ряд праць¹⁶⁰. Вчений відзначає специфічні форми фінансового устрою козацької держави. На його думку, на становлення козацької фінансової системи істотний вплив справили фінансовий устрій Речі Посполитої. І.Крип'якевич приділив окрему увагу проблемі формування державного земельного фонду, відзначаючи непослідовність гетьмана в даному питанні, зокрема співіснування земельної державної власності і приватної власності гетьмана та старшини, що призвело до неконтрольованого привласнення державних земель.

Податкова система, на думку І.Крип'якевича, не зазнала суттєвих змін порівняно з тією, що функціонувала на Україні до повстання. Проте зменшення чисельності платників податків, внаслідок егоїстичної позиції всіх станів, незважаючи на прибутки від митного оподаткування, призвели до того, що видатки державного скарбу перевищували його прибутки¹⁶¹. Допускаючи вірогідність карбування власної монети за часів козацької держави, вчений утримувався від остаточних висновків з цього питання через відсутність відповідних джерел¹⁶². Як відзначав І.Крип'якевич, державний устрій держави Богдана Хмельницького базувався на запорізькому ладі. Проте організаційні форми, що успішно діяли серед нечисленного населення Січі, не були ефективними в умовах обширної козацької держави Богдана Хмельницького. Це, насамперед, стосувалось головного органу січового народоправства. Військова Рада, на яку збирались тисячі козаків, не могла вирішувати ніяких справ, часто перетворюючись на бунтарське, анархічне зібрання. Богдан Хмельницький з часом почав скликати таку раду лише у виняткових випадках для прийняття особливо важливих рішень (Переяславська рада 1654 р.). Функції генеральної законодавчої компетенції, а була лише дорадчим органом. Учений був переконаний, що Богдан Хмельницький добився посилення

влади завдяки своєму незаперечному авторитетові та особистим якостям: “Хмельницький володарським хистом, умінням керувати масами і політичними успіхами здобув собі таке тверде і непохитне становище, що міг себе звати “єдиновладцем і самодержцем України”¹⁶³. При цьому І.Крип'якевич зауважує, що всупереч поширеним чуткам про плани прийняття Хмельницьким князівського титулу, він зверхнім формам не надавав значення і вдовольнявся фактичною владою¹⁶⁴, яку прагнув зробити спадковою. Гетьманську владу Хмельницький довів “до верхів могутності”¹⁶⁵. Всі державні функції зосереджувались у його руках – він сам вирішував законодавчі справи, призначав старшин і суддів, розпоряджався скарбом, очолював військо. На основі дослідження І.Крип'якевичем політичного устрою козацької держави простежується еволюція політичної влади за часів гетьманування Богдана Хмельницького, яка пройшла три етапи розвитку: від демократії (“чорна” рада), через олігархію (рада старшини) до монархії (абсолютизм Б.Хмельницького з принципом спадкування влади).

Хмельницький здійснював активні зовнішньополітичні кроки. Військово-політичний договір з Кримським ханством, укладений Б.Хмельницьким був “для козаків політичною конечністю”¹⁶⁶, адже внаслідок його укладення забезпечувався тил повстання та відкривались можливості зв'язків з союзером Криму – Туреччиною. Гетьман уклав угоду з Молдавією, підтримував взаємини з Трансільванією і Валахією, налагоджував контакти з Венеціанською республікою і Бранденбургом. Значне місце в зовнішній політиці Б.Хмельницького посідали взаємини з Московією.

Оцінка вченим українсько-російських політичних відносин зазнає змін. Якщо спочатку політичний договір з Московією, що виходив з тверезих, реальних міркувань української політики¹⁶⁷ сприймається істориком як тимчасовий військовий союз, що проголошував перехід козацької політики від автономістських до самостійницьких позицій, то в 50-х роках він розглядає його уже як закономірний результат розвитку російсько-українських політичних контактів¹⁶⁸. Крип'якевич дотримувався думки, що “це не було ніяке приєднання “відрізаної вітки до матернього пня”, як це пізніше пробували змалювати царські піддєсники, ані повернення відірваних земель під владу давніх володарів. Не йшлося також про визволення православної церкви: між українською і московською церквою існували такі глибокі побутові різниці, що найбільш вороже до зв'язків з Московією ставилось київське духовенство”¹⁶⁹. І.Крип'якевич вважав, що Б.Хмельницький не покидав думки про незалежну державу. Характеризуючи його політику після підпи-

сання договору, історик писав: “Гетьман назверх пильнував добрих відносин із своїм сильним союзником, але одночасно докладав зусиль, щоб визволитись з-під його гніту”¹⁷⁰. Даючи оцінку історичній ролі Хмельницького, І.Крип’якевич відзначає, що державу, яка занепала в князівські часи, гетьман спорудив на нових основах. Історик наголошує, що Хмельницький зосереджував у собі всі надії і задуми свого часу, але те, що в інших було неповне, недокінчене, несміливе, те в нього виходило широке, величне, небуденне¹⁷¹. Гетьман відзначався політичною далекозорістю: “Свій шлях, свої майбутні діла він бачив перед собою у великій, яскравій перспективі. (...) Своім зором окидав такі широкі обрії, до яких ніхто інший не міг досягти”¹⁷². Вчений підкреслює виваженість і досвідченість Хмельницького як керівника, який “кожну справу проводив з холодним реалізмом”, “мав глибоке знання людей”¹⁷³. Заслугу Б.Хмельницького історик бачить у тому, що він власними зусиллями збудував державу з новим устроєм і соціальними відносинами, з упорядкованими фінансами, з великою армією, налагодив зовнішньополітичні зв’язки з іншими державами, підняв свій народ з вікового занепаду і забезпечив йому волю і самостійність, “поклав печать свого духа на дальший розвиток України”¹⁷⁴.

Після смерті Б.Хмельницького, яка, як писав І.Крип’якевич, “потрясла будову Української Держави”¹⁷⁵, Україна вступила в трагічний період своєї історії – Руїну, причинами якої стали неспроможність гетьманської влади консолідувати народ для розбудови держави, розкол серед української аристократії, різні орієнтаційні напрямки зовнішньої політики, що “вели нарід під чужу владу”¹⁷⁶.

Після занепаду Правобережжя і втрати ним рештків самостійності політичний центр переноситься на Лівобережжя (Гетьманщину). Характеризуючи Гетьманщину, де тривалий час зберігались елементи державності, створеної в ході визвольної війни, І.Крип’якевич відзначив, що, незважаючи на васальну залежність від Москви, Україна мала широку внутрішню автономію. Гетьманщина на початку XVIII ст. стояла поруч з найрозвиненішими країнами світу, що, на думку вченого, зумовлювалося політичним завзяттям і тверезістю її діячів, які ставили реальні цілі і вміли утримати здобуті позиції, були змушені визнавати московську владу, проте не думали зрікатися своїх прав, а навпаки, були готові всіма способами обороняти автономію України¹⁷⁷.

Особливу увагу І.Крип’якевич приділив державній діяльності гетьмана І.Мазепи, який своїм політичним хистом і культурою підняв авторитет гетьманської влади і був переконаний, що могут-

ність держави нерозривно зв’язана з могутністю володаря¹⁷⁸. Дбаючи про інтереси держави, гетьман намагався здійснити плани щодо завоювання її самостійності. І.Крип’якевич був переконаний, що ім’я Мазепи “залишиться для дальших поколінь символом боротьби за незалежність України”¹⁷⁹.

При оцінці Конституції П.Орлика І.Крип’якевич відзначає її обмеженість, вказуючи на те, що її положення мали “егоїстично класовий чи груповий характер: шлося про охорону і збільшення соціальних та політичних “вольностей” окремих груп, а не про зріст і забезпечення держави”¹⁸⁰. На його думку, творці Конституції – старшина і запорожці – не виявили широкого політичного світогляду.

XIX ст. вчений сприймав як шлях України до національного відродження, усвідомлення населенням своєї самоідентичності та визрівання вимоги самостійності.

Новий період історії – початок XX ст. – І.Крип’якевич пов’язував з народженням нової Української держави, що виникла в полум’ї революції 1917 р. У Києві утворилась Українська Центральна Рада на чолі з Михайлом Грушевським, “що здавна вів всеукраїнську політику”¹⁸¹. Відкинувши початкові плани про федерацію України з Росією, Центральна Рада Універсалом від 22 січня 1918 року проголосила самостійність України і утворення Української Народної Республіки (УНР).

І.Крип’якевич відзначав демократичний устрій нової держави, який передбачав рівні права і свободи для всіх громадян, незалежно від національності, захист інтересів робітників і селян, націоналізацію нетрудової власності і природних багатств. Разом з тим, вчений зауважує, що різні верстви населення прагнули насамперед до задоволення своїх потреб. Зокрема, селяни в силу своєї низької свідомості “нічого більше не бажали як тільки землі і справа організації держави їх не цікавила”¹⁸². Робітники перебували під впливом більшовиків. Національні меншості шукали порозуміння з іншими державами. Проте, найбільшу шкоду, на думку І.Крип’якевича, новій державі завдавав розкол політичних сил, вперта боротьба різних партій в той час, “коли Українська держава була ще слаба і неорганізована”¹⁸³. Втративши вплив у народі, зокрема серед заможного селянства, що було невдоволене соціалізацією землі, Центральна Рада впала.

Відзначаючи позитивні сторони правління гетьмана П. Скоропадського, “під проводом якого було зорганізовано на новий лад Українську державу”¹⁸⁴, а саме: широке залучення до управління фахівців, впорядкування адміністрації, війська, сприяння розвитку

освіти, успіхи зовнішньої політики, І.Крип'якевич відзначав, що "хиткий гетьман" "потурав різним чорносотенним московським елементам"¹⁸⁵, вів вузькокасову соціальну політику. Втрата соціальної підтримки внутрішньої політики і невдоволення зовнішньополітичною орієнтацією гетьмана стали причиною падіння Української Держави П.Скоропадського.

Окремими віхами в державотворчому процесі початку ХХ ст. І.Крип'якевич вважав діяльність Директорії Народної Республіки, утворення ЗУНР та акт злуки 22 січня 1919 року.

І.Крип'якевич був автором понад 850 наукових праць. Головним напрямом його досліджень була козаччина. Історія козацтва зацікавила його ще на початку наукового шляху. Одна з його перших наукових заміток – "Варіант байки Хмельницького", була надрукована ще в 1905 р. Тоді молодому досліднику вдалося знайти невідомий варіант байки (притчі), використаної Б.Хмельницьким у переговорах з поляками, з'ясувати її походження (з "Іфіки Герополітики" 1712 р.). Про інтерес історика до теми козаччини свідчить ряд його рецензій, пов'язаних з працями на цю тему. І.Крип'якевич брав участь в реалізації плану НТШ під загальним керівництвом М.Грушевського по підготовці і виданню корпусу документів з історії козаччини кінця XVI – середини XVIII ст., виявляючи за дорученням Археографічної комісії документи до 1640 року в архівах Польщі і Росії.

Підсумком дослідницької роботи молодого науковця став вихід у 1908 р. збірника "Матеріали до історії української козаччини", в якому публікувались 233 документи, зібрані І.Крип'якевичем, що охоплювали 1531-1632 рр. Це були листи та інструкції козацьких гетьманів, листи королів і послів до козаків, акти комісій з козацьких справ, інструкції для сеймів і сеймиків, звіти, рахунки, реєстри і ін. Найважливішим документом, якому була присвячена вступна стаття І.Крип'якевича, був лист короля Стефана Баторія 1582 р. про козацьку вольність. Вперше виявлений істориком, документ з'ясовує виникнення легенди про "реформу Баторія". І.Крип'якевич довів, що король діяв не з власної ініціативи, а змушений був відреагувати на скаргу реєстрових козаків. Друга частина цієї розвідки стосується економічних і політичних передумов виникнення козацтва, його організаційного оформлення, перших зарубіжних походів. Видання можна назвати першорядним джерелом для висвітлення початків козаччини. Згодом знайдені матеріали і замітки лягли в основу численних наукових розвідок І.Крип'якевича про козаччину та її діячів.

Фундаментальною працею вченого з історії Хмельниччини у 1920-1930-х рр. стали "Студії над державою Богдана Хмельницького" (1925-1927, 1931), які публікувались як серія статей у "Записках НТШ", і мали новаторський характер як за фактичним матеріалом, так і за авторською концепцією. Про зміст дослідження свідчать його розділи: Рада; Генеральна старшина; Державні межі; Дороги; Гетьманські універсали; Суд; Військо; Каталог полковників; Держава Богдана Хмельницького.

Продовжуючи працювати над козацькою тематикою в радянські часи, І.Крип'якевич видає в 1954 р. свою капітальну монографію "Богдан Хмельницький". Праця збагатила українську історіографію не лише новим фактологічним матеріалом, але й важливими узагальненнями.

Автор подав картину соціально-економічного і суспільно-політичного життя на українських землях напередодні і під час визвольної війни. Зображуючи життя і діяльність Богдана Хмельницького, історик відзначив його видатні здібності як полководця, талант державного діяча. В монографії висвітлено етапи національно-визвольної війни, значну увагу приділено формуванню української державності, акту возз'єднання України з Росією. Вчений підняв у книзі проблему української державності. Хмельничину автор розкрив як масштабне історичне явище, яке включало визвольну війну народних мас і державобудівний процес. Характеристика соціально-економічного і політичного життя в Україні подавалась в контексті тогочасних міжнародних відносин.

У 1957 р в "Українському історичному журналі" була опублікована стаття І.Крип'якевича "Соціально-політичні погляди Богдана Хмельницького (До 300-річчя з дня смерті)"¹⁸⁶. В Українській Радянській Енциклопедії (1960) перу історика належали 26 статей у 1-3 томах, найбільшою з яких була "Визвольна війна українського народу 1648-1654 рр". Тема козаччини була провідною і в белетристичних творах вченого.

Значне місце в науковому доробку І.Крип'якевича займало дослідження історії західноукраїнських земель, насамперед Галичини. Про це свідчить тематика більшості його наукових розвідок і популярних праць: "Богдан Хмельницький в Галичині" (1906), "Княжий город Галич" (1910), "Галич – столиця українських князів" (1917), "Середньовічні монастирі в Галичині" (1926), "Спис Галицьких парохій" (1939), "Галичина в княжих часах" (1943), "Галицька держава" (1943) і ін.

Завершує праці на дану тематику фундаментальна монографія

“Галицько-Волинське князівство”, що вийшла у світ уже після смерті історика (1984). У книзі на широкій джерельній базі аргументовано розкрито передумови формування Галицько-Волинського князівства, охарактеризовано його територію і адміністративний поділ, соціальну структуру і економічні процеси, висвітлено події політичної історії, розвиток культури. Весь фактичний матеріал зібраний з літописів і грамот. Найчастіше автор звертався до Галицько-Волинського літопису. Книгу через багато років вдалось опублікувати, але авторський текст зазнав значних змін: деякі з думок автора були перекручені, окремі частини викреслені. Під цензурну заборону потрапили цитати М.Грушевського, а також посилання на них та на статті українських галицьких журналів 1920-1930х рр. Проте і в такому вигляді вихід книги став значною подією в науковому житті.

І.Крип'якевич – автор серії розвідок з історії Львова: “Проходи по старім Львові”, “Від Високого замку до Личакова”, “Довкола передмістя Львова”, “Львівський ринок”, “На Личакові”, “Руська вулиця у Львові”, “Середмістя у Львові” і ін., що пізніше були зібрані в окрему книгу “Історичні проходи по Львові”¹⁸⁷.

Як відомо, рід академіка походив з Холмщини, а тому він не випадково присвятив ряд своїх наукових праць цьому етнічно українському краю (“Літературний спор” в Холмщині 1872 р.” (1905), “Письменники і просвітителі Холмщини” (1915) “Давня і сучасна Холмщина” (1918), Перший історик Холмщини [єпископ Яків Суша] (1939) і ін.).

Працюючи учителем гімназії у Жовкві, у 1929-1934 роках І.Крип'якевич опублікував статті: “Всячина (з історії Жовкви)” (1930), “Картини з історії Жовкви” (1930), “З історії міста Жовкви” (1935) і ін.

Третій напрямок досліджень І.Крип'якевича – питання історії української культури. Цій тематиці він присвятив значну частину своїх праць. Ще в 1908 р. І.Крип'якевич був редактором видання “Історичні пісні українського народу”. З'явилися його статті культурологічного напрямку: “Іван Федоров. Перший руський друкар” (1909), “З культури Хмельниччини” (1912), “З давньої української штуки” (1911), “Шкільне життя в давніх часах” (1911). Особливо плідним в розробці цієї теми був 1913 р., коли з-під пера вченого вийшли такі наукові розвідки: “Про українську культуру” (1913) “Забутий маляр [Порфирій Мартинович]”, “Шевченко-маляр”, “Різдво в давнім малярстві”. Постійний інтерес до історії культури він зберігав протягом усього життя, (“З історії української графіки.

Никодим Зубрицький” (1917), “До історії української декорації і різби” (1925), “Шляхами ренесансу і бароко” (1942). Вінцем культурологічних студій вченого стала “Історія української культури”(1937).

Визначних успіхів у своїй багатогранній науковій творчості Іван Петрович Крип'якевич досяг завдяки глибокому і майстерному аналізу історичних джерел. У центрі його уваги протягом усієї багаторічної діяльності знаходились питання джерелознавства. Він здійснив ряд публікацій архівних документів XVI-I пол. XIX ст. Крім того, чимало джерел він опублікував у додатках до своїх наукових розвідок. Ще студентом-першокурсником І. Крип'якевич почав працювати у львівському міському архіві, збираючи матеріали з історії Львівської Русі в першій половині XVI ст., займаючись дослідженням купецьких торговельних записів XVII ст. Особливий інтерес викликала книга записів “з купна і продажі сукна” крамницею львівських купців Мельхера Шольца і Павла Боїма (Бойма). За оцінкою автора розрахункова книжка львівської фірми Боїма і Шольца “дає досить цінний матеріал до торгівлі Львова західної і внутрішньої... одним із головніших його товарів – сукном”¹⁸⁸. Талановитий студент подав кваліфікований археографічний опис пам'ятки. Молодий дослідник систематизував окремі дані про львівську торгівлю в 4-х зведених таблицях.

За склеповою книгою купця Матвія Гайдера (Шульдбух”) І.Крип'якевич подав записи про окремі контракти, впорядкувавши їх за походженням купців, що полегшило використання пам'ятки іншими дослідниками. Матеріали купецьких облікових книг були унікальними. Тому стаття тоді ще молодого дослідника привернула увагу широких наукових кіл. На основі аналізу книг львівських купців І.Крип'якевичем була підготовлена публікація “Матеріали з історії торгівлі Львова”.

Уже в першій своїй науковій роботі І.Крип'якевич виявив якість, що стануть характерними для всіх його історичних досліджень – глибина і досконалість аналізу, переконлива аргументація, виваженість висновків.

Про глибоку зацікавленість джерельним матеріалом свідчили й інші ранні наукові розвідки І.Крип'якевича: “Варіант байки Хмельницького” (1905), “Літературний спор” в Холмщині 1872” (1905). “Де ж був Дем'ян тисяцьким?”(Причинок до історії урядів в Галичині першої половини ХІІІст.) (1905) і ін.

На основі радецьких актів львівського міського архіву написана праця молодого дослідника “Русини властителі у Львові в

першій пол. XVI в.”¹⁸⁹, в якій автор звернувся до малодослідженої проблеми щодо населення українців в середньовічному Львові.

У 1907 р. “Записки НТШ” публікують наукову розвідку І. Крип’якевича “Львівська Русь в першій половині XVI віку”¹⁹⁰. Аналізуючи соціально-економічне, політичне і культурно-релігійне життя Львівської Русі на основі друкованих і рукописних (львівські консулярні акти) джерельних матеріалів, дослідник робить висновок, що “...житє І половини XVI ст. показує поступ, великий поступ порівняно з попередніми часами”¹⁹¹. “Від “А” до “Зет” – новий матеріал”, – так схарактеризував цю роботу М. Грушевський¹⁹². В даній публікації І. Крип’якевича яскраво виявилась ще одна характерна риса його наукового стилю – живий, легкий для сприйняття виклад історичного матеріалу, підготовленого на основі сухих архівних документів. Про пошук і ґрунтовне дослідження джерельних пам’яток І. Крип’якевичем свідчать його публікації: “Референдарські суди і їх діяльність в українських землях на переломі XVI-XVII вв.”¹⁹³, “З історії м. Підгороддя”¹⁹⁴, “Нові матеріали до історії соборів 1629р.”¹⁹⁵.

Значну увагу І. П. Крип’якевич приділяв дослідженню нарративних джерел – мемуарів і літописів. У своїй науковій розвідці “Мемуари українців XVI-XVIII ст.”¹⁹⁶ він звертає увагу на місце мемуарів у тогочасній літературі, відзначав недостатню дослідженість цієї теми, вперше зробив спробу систематизувати пам’ятки цього виду за їх змістом та станом приналежності авторів. Серед мемуарів XVIII ст. І. Крип’якевич відзначав діаріюші Я. Марковича та М. Ханенка.

У 1930-х роках І. Крип’якевич знову звертається до мемуарів Якова Марковича, публікуючи в науково-популярному журналі “Життя і знання” статті, розраховані на широке коло читачів: “Записки Якова Марковича (Дещо з побуту української козацької старшини XVIII в.) в 1935 році, а також “Ще дещо про побут козацької старшини XVIII ст. (на основі записок Якова Марковича)” в 1936 році.

Уважна робота над літописами дала можливість І. Крип’якевичу зробити наукове дослідження “Голодівки на Україні XVII ст. (Кілька літописних записок)”¹⁹⁷. Завдяки дослідженню багатьох літописів виникла праця І. Крип’якевича “Астрономічні явища в українських літописах XI - XVII вв.”¹⁹⁸.

У 1930-х рр. І. Крип’якевич керував роботою комісії старої історії України, і активно працював в комісії джерелознавства НТШ. О. Прицак згадував: “Я сам був свідком, як в роках 1936-1939 І. Крип’якевич, кожного тижня... приходив до створеної ним історичної

робітні джерелознавчої комісії НТШ... При тому він ніколи не з’являвся без подарка. Переживаючи з молодим адептом науки усі хвилини підйому та розчарувань він усе мав із собою або якесь рідкісне видання... або принаймні кілька бібліографічних карточок з цінними інформаціями”¹⁹⁹.

Серед численних статей І. Крип’якевича, що публікувались у повоєнний час в наукових записках, журналах, газетах, пряме відношення до джерелознавства мали: “Невикористане джерело до історії старої книги”²⁰⁰ та “Привлечь общественность к сбору документов и материалов о воссоединении украинских земель”²⁰¹. На основі архівних матеріалів про економічні та культурні взаємовідносини західноукраїнських земель з Російською державою написана праця “Зв’язки Західної України з Росією до середини XVII ст.”²⁰².

Велике значення для розвитку джерелознавства мала книга академіка Крип’якевича “Джерела з історії Галичини періоду феодалізму (до 1772 року) Огляд публікацій”, яка вийшла в 1962²⁰³. У вступній частині автор подає нарис розвитку археографії в Галичині. У першій частині огляду “Галицькі землі у складі Древньоруської держави та Галицько-Волинського князівства (від X до середини XIV ст.) дається вичерпний перелік джерел до історії галицьких земель цього періоду. Тут наводяться літописи, описи подорожей, грамоти галицько-волинських князів, іноземні грамоти, що підтверджують зв’язки Галицько-Волинського князівства з сусідніми країнами. У другому розділі “Галичина під владою феодальної Польщі (середина XIV ст. – кінець третьої чверті XVII ст.)” зібрано відомості про численні публікації, велика частина яких розпорошена у маловідомих виданнях XIX–початку XX ст. Тут окремо виділяються адміністративно-правові джерела, джерела про економічні та соціально-політичні відносини, з історії освіти і культури, з історії міст і сіл, а також літописи, мемуари, щоденники. Складений І. Крип’якевичем покажчик опублікованих джерел став незамінним посібником для студентів, вчителів-краєзнавців і для всіх дослідників, які займаються історією Галичини доби середньовіччя.

Істотним доповненням до покажчика є стаття І. П. Крип’якевича “Літописи XVII ст. - XVIII ст. в Галичині”²⁰⁴. Характеризуючи особливості окремих літописних джерел, автор відзначає їх спільні риси.

Ще в студентські роки І. Крип’якевич видав прший документальний збірник з козащини²⁰⁵. Серед джерел до історії козащини І. Крип’якевич особливо високо цінував літопис Самовидця, проте

його, як і інших вчених, цікавило питання про авторство літопису. У журналі “Життя і знання” за 1934 рік була опублікована стаття І.Крип’якевича “Хто автор літопису Самовидця?”²⁰⁶ І.Крип’якевич підтверджує версію М.Возняка і з властивим йому і зазначає, що полковник Федір Кандиба “може зайняти місце серед кандидатів на літописця”²⁰⁷.

У своїх “Студіях над державою Богдана Хмельницького” Крип’якевич у 1927р. опублікував п’ять автентичних універсалів гетьмана, а також один підроблений від імені Хмельницького²⁰⁸. Історик дає аналіз універсалів Б.Хмельницького, намагається розглянути їх “внутрішній уклад” як історичних документів, підкреслюючи, що це має важливе значення для пізнання їхньої типової форми, визначення їх автентичності, компетенції урядів а також дослідження державно-правових питань.

І.Крип’якевич вважав необхідним видання повного зібрання державних актів Богдана Хмельницького і, публікуючи реєстр відомих на той час гетьманських універсалів, надіявся, що він послужить тимчасовим “помічним провідником” для дослідників.

В 1928 року І.Крип’якевич опублікував ще 13 листів Б.Хмельницького, виявлених свого часу в Москві та Варшаві під назвою “Неопубліковані листи Богдана Хмельницького 1650-1657”²⁰⁹.

У передмові вчений дає їх загальну характеристику, групуючи за адресами. 10 листів Б.Хмельницького були адресовані російським урядовцям, 3 - представникам польських властей.

Працюючи в Московському Архіві Міністерства юстиції, І.П.Крип’якевич виявив сім листів прикордонних полковників і городового отамана до російських воевод, що не ввійшли до III тому “Актов Южной й Западной России”, і подав їх у публікації “З пограничної українсько-московської переписки 1649-1651 р.” в “Записках НТШ” у 1929 р. За змістом це були листи побутового характеру (про випадки крадіжок і покарання злодіїв), а також листи, в яких йшлося про рухи татар і інші питання, що стосувались взаємної безпеки і спокою. Аналізуючи листи козацької старшини, вчений звертає увагу на форму і зупиняється звертання (титулатурі) і зупиняється на її трансформації. В епістолярних документах було виявлено козацькі листи, скріплені оригінальними печатками, вивчення яких стало темою окремого дослідження вченого²¹⁰.

У 1946 році І.Крип’якевич здійснив спробу науково узагальнити кореспонденцію гетьмана Б.Хмельницького і підготував статтю “Листування Богдана Хмельницького”²¹¹. Історик дає загальну характеристику листуванню гетьмана, звертає особливу увагу на його літературну форму. Аналізуючи мову Богдана Хмель-

ницького, І.Крип’якевич зазначав що його мова - це “мова українського барокко, барвіста, розливіста”²¹². Разом з тим, як наголошує І.Крип’якевич, основа мови Хмельницького народна, про що свідчать відповідні фрази (“шию зламати”, “виручку давати”), а також діалекти (“свуй”, “Самуйло”), народні приказки (“При сухих дровах і сирим дісталось”). Але на мові гетьмана позначився вплив старослов’янської, польської мов, російської канцелярської фразеології.

Відтворюючи історію Хмельниччини через вивчення і публікацію документів, І.Крип’якевич намався встановити їх авторство. У статті “До питання про авторство листів Богдана Хмельницького”, написаній у 1964 році вчений зазначав, що за іменем Богдана Хмельницького збереглося близько 500 документів²¹³. Це листи, універсали, накази, інструкції на українській, польській, латинській і інших мовах. Ставши гетьманом, Богдан Хмельницький спочатку, не маючи відповідно підготовлених помічників, частину документів писав сам, про що свідчать його автографи. Згодом він організував канцелярію, якій міг доручити державне діловодство. І.Крип’якевич на основі характерних рис письма Хмельницького робить висновок, що гетьману можна приписати цілий ряд листів, здебільшого з 1648 року.

Як історик-документаліст, джерелознавець доби Хмельниччини І.Крип’якевич завжди прагнув визначити аутентичність виявлених документів. У 1960 році він підготував статтю “Підробки документів Богдана Хмельницького”²¹⁴, в якій порушує питання про відповідність документів Богдана Хмельницького. З’ясовуючи причини їх підробки, дослідник називає корисливість, бажання скомпрометувати, письменницькі домисли. І.П.Крип’якевич доводить неаутентичність ряду листів і універсалів, посилаючись на їх надмірну пафосність, різне датування, невідповідність формам дипломатії Хмельницького і ін.

Готуючи монографію “Богдан Хмельницький” (1954), автор опрацював численні історичні документи, літописи, хроніки. Слід відзначити, що І.Крип’якевич використовував джерельний матеріал не для ілюстрації певних положень, а як ґрунт для висвітлення важливих історичних подій.

Найбільшим джерельним виданням з козацького початку 60-х років стали “Документи Богдана Хмельницького (1648-1657)”, підготовлені І.Крип’якевичем у співпраці з І.Бутичем²¹⁵. Публікація містить 475 актів - всі відомі на той час універсали та листи, видані гетьманом або від його імені. 107 документів було опубліковано вперше. До збірника ввійшли документи з 103 архівних фондів, що

зберігались в архівах і бібліотеках України, Росії, Швеції, Польщі, Угорщини і ін. Серед них містяться матеріали про внутрішню політику уряду Богдана Хмельницького, а також про його діяльність на міжнародній арені. У передмові упорядники зазначили, що у збірнику опубліковано 169 оригіналів, 158 архівних копій, 125 діловодних перекладів з оригіналів на російську і інші мови, 25 документів (оригіналів і копій) відомо тільки з попередніх публікацій. У збірнику (1648 - 1657)" вміщено 172 документи українською, 121 російською, 131 польською, 45 латинською, 4 угорською, 1 італійською і 1 німецькою мовами. Вільне володіння іноземними мовами і розуміння іноземних текстів дозволили І.Крип'якевичу коментувати окремі документи, аналізувати не тільки зміст, але й стиль написання і мову документальних матеріалів. Характерною рисою видання є високий рівень археографічної обробки тексту, ґрунтовність науково-допоміжного апарату. "Під археографічним оглядом, - писав Л.Винар, - цю збірку видано бездоганно"²¹⁶.

Продовжуючи працювати над темою Хмельниччини, І.Крип'якевич в 1965 році опублікував два маловідомі листи Максима Кривоноса – єдині, тексти яких збереглися повністю²¹⁷.

Для розвитку джерелознавчих досліджень чимале значення мають розвідки І.Крип'якевича зі спеціальних історичних дисциплін та спеціальних галузей історичної науки, які він називав "допоміжними історичними дисциплінами". Питанню спеціальних історичних дисциплін академік І.Крип'якевич приділяв особливу багату увагу в останні роки трудової діяльності, а також після виходу на пенсію в 1962 році. За словами О.Пріцака, "Спеціальну увагу І.Крип'якевича притягали помічні науки та методологія історії України. Чи це була бібліографія, джерелознавство, архівістика, дипломатика, книгознавство, хронологія, сфрагістика, палеографія – у всіх тих ділянках находимо його дорогоцінні вклади. Особливо близькі його серцю були історична бібліографія, історична географія та краєзнавство"²¹⁸.

Як свідчить вся творчість І.Крип'якевича, основним ключем до опрацювання історичних праць, фундаментом наукового дослідження він вважав бібліографію. Ще з студентських років І.Крип'якевич поміщав у "ЗНТШ" рецензії та бібліографічні огляди. В 1905 р. молодий учений опублікував у "ЗНТШ" свою першу роботу – огляд змісту газет "Діло", "Руслан", "Буковина" та львівського журналу "Нива". У 1910-1912 рр. він регулярно складав огляди змісту різних томів "ЗНТШ", які" подавав на сторінках таких періодичних видань як "Літературно-Науковий вісник" та "Діло".

Ці огляди мали стати основою для запланованого зведеного огляду всіх томів часопису (1892-1937). На сторінках "ЗНТШ" і журналу "Ілюстрована Україна" І.Крип'якевич публікував огляди часописів "Каменяр", "Учитель", "Письмо з Просвіти", "Прапор", "Світло", тощо. У 1915 р. він помістив окремий бібліографічний огляд в "Українському слові", в якому подав короткий опис всіх важливих публікацій поза межами України.

У літографованому "Історичному віснику", що видавався в Таємному українському університеті у Львові в 1923р. з'явилась "Бібліографія української історії. 1922-23." В цьому ж році вийшла його "Українська історіографія (XIX-XXвв.)" (Львів), видана літографічним способом у формі скриптів для студентів Українського університету. У цій публікації містився окремий бібліографічний розділ "Бібліографія української історіографії XIX-XX вв.", складена І.Крип'якевичем. В іншому скрипті І.Крип'якевича "Історія української держави XVII-XVIII в." поміщена бібліографія "Жерела і література до гетьманства Богдана Хмельницького".

У 1924 р. у журналі "Стара Україна" з'явилась історично-бібліографічна розвідка І.Крип'якевича "Мемуари українців" XVI-XVIII ст. У "ЗНТШ" він помістив обширну бібліографію "Нові праці з історії Гетьманщини XVII-XVIII ст." (1926). Як редактор "ЗНТШ" з 1924 р. І.Крип'якевич планував відновити бібліографічний відділ у журналі. У 192 томі "ЗНТШ" (1928) вчений помістив широкий бібліографічний огляд "Історичні видання Української Академії Наук у Києві" (1921-1927 рр.).

Слід відзначити, що найбільш вагомий внесок І.Крип'якевича на бібліографічній ниві – це ґрунтовне бібліографічне оснащення його наукових праць. Так, при підготовці "Історії України" 1938 р. використано 634 джерела. Примітки до монографії "Богдан Хмельницький" становлять – 1735 позицій. Високим рівнем в бібліографічному відношенні відзначаються й інші праці І.Крип'якевича.

На сторінках "Українського історичного журналу" в 1958р. була опублікована остання бібліографознавча праця І.Крип'якевича "Бібліографія історії України в дожовтневий період"²¹⁹. У статті І.Крип'якевич формулює мету своєї роботи: "Все це можна буде використати для створення великої зведеної праці з історичної бібліографії України"²²⁰. Але цю важливу ініціативу вченого так і не було втілено в життя. Пізніше, у 1965р., у відкритому листі до редакції "Українського історичного журналу" "Про необхідність видання бібліографії з історії УРСР"²²¹ вчений разом з іншими науковцями (Я.Ісаєвичем, Я.Дашкевичем і ін.) закликав наукову

громадськість прискорити видання фундаментальної праці.

Значну увагу І.Крип'якевич присвятив такій важливій історичній дисципліні, як дипломатика. У статті “Студії над державою Богдана Хмельницького”²²² він дослідив гетьманські універсали середини XVII ст., звернувши увагу на форму цих документів. Вчений здійснює формулярний аналіз гетьманських універсалів згідно загальноприйнятих у дипломатиці схем. Визначаючи три основні частини документу (вступний протокол, текст, кінцевий протокол) він здійснює поділ кожної з них на конкретні за значенням компоненти (формули): *intitulatio* – ім'я і титул того, хто видає документ, *narratio* – де подано події, що спричинили видання документів, *dispositio* – головна постанова чи вирішення справи, *subscriptions* – підписи і ін.

Велику увагу І.Крип'якевич приділяв вивченню характерних особливостей універсалів Б.Хмельницького. Вказуючи на обов'язковість у гетьманських універсалах основних традиційних структурних формул, він відмічає, що вони часто бувають скороченого виду (упущені деякі структурні формули). Окремі особливості універсалів Б.Хмельницького мають виняткове значення як для дипломатики, так і для дослідження козацької держави. Так *intitulatio*, тобто гетьманський титул, зустрічається в різних формах: “гетман войска его королевской милости запорожского”, “гетман з войском запорожским”, “гетман з войском его царского величества”²²³. В титулі закладено державно-політичне становище запорізького війська, його залежність від короля або царя. Особливо показовий титул “гетмань зь войскомь запорожским” без ніяких додатків, де не згадується залежність ні від кого. Цей титул зустрічається в універсалах від січня 1651 р. до квітня 1654 р., отже в той час, коли Хмельницький уже наважився на розрив з Польщею, але ще не закріпив зв'язків з Росією. І.Крип'якевич зазначав, що глибокий аналіз автентичних універсалів дає можливість відрізнити їх від фальсифікатів, котрим не вистачає “цілого ряду прикмет, якими визначається типовий універсал Богдана Хмельницького”²²⁴.

Виступаючи на науковій конференції істориків-архівістів УРСР, що відбулась 14-17 червня 1961р., академік І.Крип'якевич говорив: “Маючи в руках будь-який документ чи акт, книгу, історик в першу чергу досліджує її з погляду дипломатики, науки про документ”²²⁵. Після дослідження матеріалу, на якому написаний документ, треба вирішити головне завдання дипломатики – дослідити текст документів з їх формального боку, розкрити їх внутрішню структуру. “Кожний документ складається з певних харак-

терних висловів “формул” (назва установи чи ім'я автора, звертання до адресата, зміст, місце і дата написання, підписи, печатки). Враховуючи те, що документи різних установ і осіб в різні часи складались по-різному, мета дипломатичних досліджень полягає в розкритті їх специфіки”²²⁶.

Серед допоміжних історичних дисциплін, як вважав І.Крип'якевич, найменше вивчена сфрагістика. Вперше історик зацікавився українськими печатками під час наукового відрядження за дорученням Археографічної Комісії НТШ до Польщі. Працюючи в архівах над матеріалами з історії Хмельниччини, він “робив також нотатки про козацькі печатки, приготовавши матеріал до евентуального видання”²²⁷. У листі до М.Грушевського з Варшави від 28 листопада 1910 р. він відзначає нечіткість виявлених печаток. Молодий дослідник повідомляє, що він “відбив їх у пластиліні і дав відбити відливи з гіпсу”²²⁸. Вже тоді у нього визріває план “про компатне видання наших печатей”²²⁹.

У 1917 р. в ЗНТШ була опублікована стаття І.Крип'якевича “З козацької сфрагістики”. Приводом до її написання стала поява невеликої за обсягом праці М.Слабченко “Матеріали по малорусской сфрагистике”, в якій було дано короткий огляд літератури з української сфрагістики, а також опис козацьких печаток. Вчений доповнило наведений опис печаток, поділяє вивчені ним у варшавських і московських архівах козацькі печатки на державні та приватні, вводить власну типологію.

У 1959 році в “Українському історичному журналі” І.Крип'якевич надрукував статтю “Стан і завдання української сфрагістики”²³⁰, в якій не лише подав короткий огляд дослідження сфрагістики в Україні, але й також вказав на конкретні завдання, які стоять перед дослідниками української сфрагістики. Вчений наголошував на значенні сфрагістики для вивчення ремесла, історії культури і мистецтва.

Не випали з поля зору І.П.Крип'якевича і такі допоміжні історичні дисципліни, як геральдика, нумізматики, хронологія. Перші публікації Крип'якевича з геральдики припадають на період перед Першою світовою війною, коли на Україні відбувався активний процес консолідації української нації, формувалась суспільна свідомість. Публікації “Прапор Хмельницького” (1911) “Герб України” (1913), справили безпосередній вплив на вироблення загальноукраїнської та галицької символіки і формування громадської думки щодо неї. Гербу Русі присвячений окремий розділ у підручнику “Шляхами слави українських князів”. Згодом цей матеріал послужив основою для окремого дослідження про герб Льво-

ва, опублікованого після смерті академіка²³¹.

Серед допоміжних історичних дисциплін, як вважав І. Крип'якевич, найменше вивчена сфрагістика. Вперше історик зацікавився українськими печатками під час наукового відрядження за дорученням Археографічної Комісії НТШ до Польщі. Працюючи в архівах над матеріалами з історії Хмельниччини, він "робив також нотатки про козацькі печатки, приготавляючи матеріал до евентуального видання"²³². У листі до М. Грушевського з Варшави від 28 листопада 1910 р. він відзначає нечіткість виявлених печаток. Молодий дослідник повідомляє, що він "відбив їх у пластиліні і дав відбити відливи з гіпсу"²³³. Вже тоді у нього визріває план "про компактне видання наших печатей"²³⁴.

У 1917 р. в ЗНТШ була опублікована стаття І. Крип'якевича "З козацької сфрагістики". Приводом до її написання стала поява невеликої за обсягом праці М. Слабченко "Матеріали по малорусской сфрагистике", в якій було дано короткий огляд літератури з української сфрагістики, а також опис козацьких печаток. Вчений доповнює наведений опис печаток, поділяє вивчені ним у варшавських і московських архівах козацькі печатки на державні та приватні, вводить власну типологію.

У 1959 році в "Українському історичному журналі" І. Крип'якевич надрукував статтю "Стан і завдання української сфрагістики"²³⁵, в якій не лише подав короткий огляд дослідження сфрагістики в Україні, але й також вказав на конкретні завдання, які стоять перед дослідниками української сфрагістики. Вчений наголошував на значенні сфрагістики для вивчення ремесла, історії культури і мистецтва.

Нумізматиці була присвячена стаття "Монети Богдана Хмельницького і П. Дорошенка". Наголошуючи на тому, що українська нумізматики не займалась проблемою існування монети української держави XVII-XVIII ст., він на основі писемних джерел припускає вірогідність її існування. Щодо стану грошової системи за часів Петра Дорошенка І. Крип'якевич, спираючись на донос І. Брюховецького на П. Дорошенка в Москву та свідчення воеводи Ромодановського (1675), робить висновок, що "Дорошкові гроші – се отже, "чехи". З одного боку був на них герб. З другого – держава і вінці"²³⁶. Але І. Крип'якевич не дав остаточного пояснення суті "чехів" і підкреслив, що дослідження монет козацької держави XVII-XVIII ст. варто продовжувати, залучаючи писемні і нумізматичні джерела.

З хронології в 1930 р. вийшла праця вченого "Астрономічні явища в українських літописах XI-XVIII ст."²³⁷. З цієї дисципліни

Крип'якевичем були підготовлені роботи "Хронологія" та "Народний календар", що зберігаються в родинному архіві. Відзначаючи "вагу точної дати" вчений характеризує різні системи літочислення, подає практичні поради щодо переведення літописних дат на новий стиль. Систему української хронології, на думку І. Крип'якевича, не можна розглядати без народного календаря, основою якого він вважав церковний календар. Разом з тим вчений простежує зв'язок народного календаря з дохристиянськими віруваннями і метеорологічними спостереженнями населення.

Ряд робіт І. Крип'якевича стосується української історіографії. Зокрема, "П'ятдесятиліття наукової праці Євфима Сіцінського"²³⁸, "Перший історик Холмщини [єпископ Яків Суша]"²³⁹, "Василь Чернецький і його історико-краєзнавчі праці"²⁴⁰ та ін. У 1920-х рр. вчений розробив лекційний курс з української історіографії, який читав студентам Українського таємного університету у Львові²⁴¹. У розділі "Вступ. Історіографія XVI-XVIII вв. І. Крип'якевич відзначає тривале домінування літописної форми історіографічних джерел в Україні (аж до кін. XVII ст.). Історіографічний процес кін. XVIII-поч. XIX ст. вчений розглядає в персональній послідовності, характеризуючи творчість найвизначніших представників української історіографії цього періоду: Юрія Кониського, Петра Симонівського. Олександра Рігельмана, Василя Рубана, Андріяна Чепи, Якова Марковича, Григорія і Василя Полетик, Миколи Маркевича, Михайла Максимовича, Миколи Костомарова. Велику увагу було приділено "Історії Русів".

І. Крип'якевич здавна цікавився історією бібліотек на Україні. Про це свідчать опубліковані статті "Екслібрис на Україні в XVII-XVIII вв."²⁴², "Каталог бібліотеки Львівської ставропігії з 1619 р."²⁴³, "З Львівських бібліотек XVIII ст."²⁴⁴, "Український екслібрис XVIII в."²⁴⁵

Працюючи над архівними матеріалами І. П. Крип'якевич зробив цікаві спостереження про архівну справу на Україні у XVII ст. і опублікував статтю "До історії українського Державного Архіву в XVII ст."²⁴⁶, що стала важливою подією в історії вітчизняної архівістики. Дослідник показує, що український Державний Архів виник у роки Визвольної війни українського народу в середині XVII ст. на основі козацького архіву, який існував набагато раніше.

І. Крип'якевич вважав завданням архівістики розшукати і зібрати розкидані частини архіву і зібрати їх в один український Державний Архів.

З 1961 року І. Крип'якевич керував роботою семінару з питань архівознавства і спеціальних історичних дисциплін при

Центральному державному історичному архіву УРСР у м. Львові. Окремі його доповіді на цьому семінарі були опубліковані пізніше на сторінках “Науково-інформаційного бюлетня Архівного управління УРСР”.

Серед праць І. Крип'якевича з історичної географії слід назвати насамперед “Причинки до історичної географії українських земель”²⁴⁷, “Поради тим, хто займається історико-краєзнавчими дослідженнями. У розвідці “Топоніміка старого Львова”²⁴⁸. І. Крип'якевич досліджує назви давніх поселень на території міста, топоніміку шляхів сполучення, походження назв як джерел давньоруської історії і культурного розвитку міста та навколишніх населених пунктів²⁴⁹. У статті “Деякі літописні назви з Галичини” вчений зробив спробу ідентифікувати деякі недосліджені літописні назви, зазначаючи при цьому, що частину з них йому вдалось “означити без сумніву, а щодо інших він дав “допоміжні вказівки, що можуть правити за основу до дальших розслідувань” Надзвичайна цінність розвідки, в якій І. Крип'якевич подає зразки практичної роботи над дослідженням топонімічних назв, полягає в тому, що вона дозволяє скласти уявлення про творчу лабораторію вченого.

Великий інтерес представляє стаття вченого “Історична картографія в Західній Україні (до 1939 р.)”²⁵⁰, в якій дослідник охарактеризував розвиток історичної картографії на Україні, починаючи з I пол. XIX ст. Він відзначив такі її негативні риси, як недостатній науково-дослідницький характер, обмеженість тематики (в основному висвітлювалась епоха феодалізму), низький рівень оформлення, не завжди правильний методичний підхід. В той же час вчений підкреслював, що здобутки вітчизняної картографії можуть бути корисними для складання історичного атласу УРСР. Він гаряче підтримував думку про необхідність створення історичного атласу України, що було запропоновано В. Яцунським²⁵¹. Вважаючи, що історичний атлас повинен охопити всі періоди історії українського народу, І. Крип'якевич відзначив необхідність відображення змін кордонів країни, колонізації українцями Сибіру, розселення на Україні національних меншин, густоту розселення, росту міст, створення карт шляхів і ін. Особливу увагу вчений приділив картографічній роботі над періодом козаччини. Він рекомендував компонувати різні карти за спорідненістю тематики, радить використовувати досвід зарубіжної картографії.

Про особистий внесок І. Крип'якевича в розвиток картографії доповнює листування з ним відомого географа В. Кубійовича в 1930-х рр. У 1935 р. в листі з Кракова до І. Крип'якевича В. Кубійович питає дозволу на представлення його карти на виставці в

Берліні, а також просить дати пояснення до неї німецькою мовою²⁵². У листі від 28 листопада 1936р. В. Кубійович просив І. Крип'якевича взяти участь у підготовці редакційної ним “Географії України”, зокрема “о написанні малого підрозділу о історії наших границь, себто про зміну української державної території на протязі віків аж до 1918-1920 рр.”²⁵³. Наукове співробітництво продовжувалось і в 1937 р. Про це свідчить лист В. Кубійовича від 19 січня того ж року, в якому він висловлював сподівання на те, що І. Крип'якевич подасть статтю про вплив “географічно-історичних моментів на кордони державні українських політичних творів”, а також “о пару мапок – таких біло-чорних, прозорих, пару давніх планів, світлин, тощо.”²⁵⁴ І. Крип'якевич був автором карти “Українські землі 1914-1923”, поміщеної у “Атласі України і сумежних країв”, що був підготовлений географічною комісією НТШ у 1937р. на чолі з В. Кубійовичем²⁵⁵.

Крип'якевич надавав великого значення краєзнавству, вважав його одним з кращих засобів популяризації історичних знань. Вчений не обмежувався публікаціями окремих нарисів з історії населених пунктів, але почав у 30-х рр. узагальнювати у своїх виданнях історію розвитку галицького краєзнавства: “3 історії української туристики. Мандрівка Федора Білоуса в 1851 р.” (1937) і “Василь Чернецький і його історико-краєзнавчі праці” (1939). У 1950 році вийшла друком остання краєзнавча стаття професора І. Крип'якевича “Підкарпатське село в XVI столітті. (За архівними матеріалами).” У 1960р. вчений видав “Поради тим, хто займається історико-краєзнавчими дослідженнями”²⁵⁶. І. Крип'якевич підтримував постійний зв'язок з музеями, дбав про їх поповнення, співпрацював з ними. Він був одним з ініціаторів створення нарисів про міста і села України. Зібрану ним картотеку з бібліографією до історії населених місцевостей Галичини Іван Петрович передав обласній редакційній колегії, що керувала написанням нарисів та довідок про міста й села Львівщини до багатотомної “Історії міст і сіл Української РСР”.

До питань етнографії І. Крип'якевич звертався у статтях розділу “Побут” колективної праці “Історія української культури”. Цій науці він присвятив ряд своїх наукових розвідок “Про чари і ворожитів в давніх часах” (1909), “Бурливе Різдво” (1911), “3 народних пісень Холмщини” (1915), “Холмські колядки і щедрики” (1916), “Жіноче вбрання в XVII ст” (1933), “” Наукова розвідка І. Крип'якевича “Підкарпатське село” цікава і для етнографії. В ній автор наводить відомості про розвиток культури українського народу в гірських місцевостях Підкарпаття.

І.П.Крип'якевич був висококваліфікованим фахівцем у галузі спеціальних історичних дисциплін, не тільки ініціатором глибокого вивчення допоміжних історичних дисциплін, але й їх популяризатором. Змістовний науковий реферат “Допоміжні дисципліни історії в науковій роботі архівістів”, прочитаний на республіканській науковій конференції істориків-архівістів, містить практичні поради, вказівки І.П.Крип'якевича всім, хто цікавиться тією чи іншою допоміжною історичною дисципліною²⁵⁷.

У своїх дослідженнях І.Крип'якевич часто звертався до археологічних джерел. У фундаментальних працях вченого є багато згадок і посилань на археологічні пам'ятки різних типів та епох. Цілий ряд його публікацій безпосередньо пов'язані з археологічними пам'ятками: “Княжий город Галич”(1923), “Пам'ятки княжих часів у Перемишлі”(1927), “Слідами археологів”(1928), “Нові палеолітичні знахідки в Галичині”(1929), “Князь Ярослав Осмомисл (1937) і ін.

Як історик та джерелознавець, Крип'якевич сформувався в межах історичної школи М.Грушевського у Львові, яка розвинула традиції київської школи документалістики, надавши їй яскраво вираженого національного забарвлення. Саме М.Грушевський прищепив своїм учням повагу до архівної роботи, а його праці, що базувались на архівних джерелах, вводили їх у методичну лабораторію історичного досліджу.

І.Крип'якевич, як і всі інші історики позитивісти, гарантом об'єктивності та достовірності вважав писемне історичне джерело. Вислів Ш.Ланглуа і Ш.Сеньобоса про те, що історія “пишеться по документах. Документи – це сліди, що залишили люди. Ніщо не може замінити документів. Нема їх, немає й історії”²⁵⁸ можна назвати і його науковим credo.

У наукових дослідженнях історик застосовував принципи історизму та об'єктивності. В дослідницькій роботі він використовував порівняльно-історичний, хронологічний, ретроспективний, індуктивний методи. Історичні дослідження І.Крип'якевича ґрунтувались на ретельному опрацюванні першоджерел, їх порівняльному аналізі. На основі одержаних свідчень історик робив самостійні висновки, не намагаючись загнати матеріал в певну схему. З цього приводу учень І.Крип'якевича Я.Ісаєвич згадував, що історик “говорив навіть, що, приступаючи до нової теми, уникає знайомства зі спеціальною літературою, щоб не опинитися під впливом чужих концепцій – спершу збирає джерела, систематизує їх, намагається зробити власні висновки, а тоді вже дивиться, що писали інші”²⁵⁹.

Усе життя І.Крип'якевича приваблювала методика історичного дослідження. Це підтверджує і його викладацька діяльність: читання курсу методики історичних дослідів у Львівському таємному університеті, семінар “Досліди над історією греко-католицьких парафій в Галичині” в Богословській академії у Львові, пізніше спеціальні заняття з методики історії у Львівському університеті ім. Івана Франка, консультації для молодих наукових співробітників у Інституті суспільних наук у Львові. У своїй останній праці “Нарис методики історичних досліджень”²⁶⁰ автор виклав здобутки і результати свого джерелознавчого досвіду, одержаного ним під час кропіткої роботи з історичними документами. Нарис вийшов під рубрикою “Поради історикам-початківцям” і став науковим заповітом вченого майбутнім поколінням істориків.

І.Крип'якевич впорядкував свої методичні вказівки згідно основних етапів опрацювання джерел за такими розділами: I. Підготовчі заходи, II Аналіз джерел, III. Синтез джерельних даних, IV. Спеціальні (допоміжні) історичні дисципліни (останній розділ не виданий).

Першочерговим кроком дослідника вчений вважав правильний вибір теми, котра повинна бути ні занадто широкою, бо робота вийде поверховою, ні занадто вузькою, бо не дасть науці належних результатів. При виборі теми він закликав не йти за модою, враховувати обізнаність дослідника з даного питання, особистий інтерес до обраної теми, а також наявність бібліографії, літератури, архівних джерел.

Автор дав визначення методики історії, окреслив її завдання. Методика історії за його визначенням, – “це сукупність правил, за якими досліджується історичний матеріал”. (Ч.2. – С.100.) Вчений підкреслював, що наукову історію відрізняє саме метод, уміння застосовувати при дослідженні наукові правила. І саме методика дає історикові теоретичні та практичні вказівки для проведення дослідження. Разом з тим, як зауважував І.П.Крип'якевич, історична методика не може дати вказівки і правила у всіх наукових питаннях, з якими зустрічається історик-дослідник. Методика “може дати тільки загальне керівництво й окремі поради з питань “техніки” історичних досліджень”(Ч.2. – С.100) допомогти обрати правильний шлях дослідження. Автор зауважує, що ознайомлення з методами історичних досліджень відбувається також під час вивчення творів видатних істориків.

Даючи визначення історичних джерел (“все те, з чого можемо добути відомості про минуле”)(Ч.2. – С. 102), вчений поділяв їх за походженням на дві групи: а) залишки або “останки”, що виникли

без наміру зберегти пам'ять про минуле; б) традиція – джерела, які створено з наміром передати майбутнім поколінням відомості про колишні події (малюнки, скульптури, літописи, мемуари і ін.). Залишки, на думку І.Крип'якевича, можна приймати звичайно як достовірні свідчення минулого, в той час як джерела другої групи (традиції) можуть мати тенденційне забарвлення, тому вчений радить розглядати їх критично. Для практичного користування І.П.Крип'якевич ділив джерела на три групи: 1) письмові; 2) речові, 3) усні й побутові.

Основні питання методики історичного дослідження вчений висвітлював, опираючись на глибоке знання джерел з історії України.

Для тем, присвячених феодальному ладові, найважливіше значення, на думку вченого, мають джерела, що висвітлюють соціально-економічні відносини, та акти й листування, що вводять дослідника прямо у хід подій (Ч.2. – С.100). На друге місце він ставить мемуари й літописи як джерела частково тенденційні. Третє місце займають речові та усно-побутові джерела, які за його висловом, “доводиться використовувати винятково” (Ч.2. – С.105).

І.Крип'якевич акцентував увагу на необхідності першочергового залучення архівних матеріалів при дослідженні теми, починаючи з тих, які стоять до неї найближче.

Для дослідників-початківців особливе значення мають поради вченого щодо впорядкування нагромадженого джерельного матеріалу. Він рекомендує складати виписки з архівних і опублікованих джерел, застосовуючи два методи – зошитовий і картковий.

На думку вченого, зошитова система, що є досить громіздкою, при великих роботах неефективна. І.П.Крип'якевич віддавав перевагу картковому методу і дав докладний опис його суті. (Ч.2 – С.106)

Я.Дашкевич описує використання цього методу в роботі самим І.П.Крип'якевичем: “... поруч з розчиненою книжкою, журналом – десятки свіжонарізаних карточок – із складеного в чотири аркуша паперу виходило вісім карточок. Крип'якевич працював методом складання картотек дуже широкого тематичного профілю: ніщо прочитане не минало дарма. Картотеки були за місцевостями, особами, предметами, подіями. Допомога, зрештою, світлій пам'яті”²⁶¹.

Цей же метод дослідження І.Крип'якевича, якому він вчив своїх учнів, згадує С.Волинець. “Він на практиці увів нас у цю техніку [праці]. У його домашній науковій робітні було багато коробок з дикту від цигаркових гільз до цигареток фірми “Якобс-

Антінікотін”. В тих коробках були систематично поскладані одна біля другої малі карточки з різними виписками й гаслами, що їх треба було вилувати в часі уважного читання джерел, на основі яких ми писали наші праці”²⁶².

Обробку джерел І.Крип'якевич рекомендував проводити за такими етапами: 1) прочитання тексту; 2) встановлення первісного тексту; 3) інтерпретація тексту; 4) дослідження автентичності джерела; 5) дослідження недатованих джерел; 6) дослідження оригінальності джерел; 7) дослідження вірогідності.

Вчений приділив особливу увагу науковій критиці в історичному дослідженні, з огляду на те, що що в історіографії минулого були непевні джерела, підробки, фальсифікати (зброя, монети, акти, грамоти князя Льва Даниловича, деякі універсали і листи Б.Хмельницького тощо).

Значною частиною роботи історика І.Крип'якевич вважав історичний синтез, який полягає в тому, що дані, добуті дослідженням, впорядковувати за якоюсь системою, зв'язати їх з іншими фактами та включити у ширше коло історичних подій.

Вчений називав три етапи історичного синтезу: 1) упорядкування матеріалів; 2) встановлення зв'язків між фактами; 3) виклад результатів праці.

Велику помилку І.Крип'якевич вбачав у намаганнях перенести на події минулого суб'єктивні оцінки.

Останнім етапом дослідницької роботи історика, як вважав І.Крип'якевич, є письмовий виклад результатів праці, завдання якого – доведення до загального відому змісту дослідження автора з усіма науковими доказами.

Окремо І.Крип'якевич зупинився на завершенні наукової праці, тобто на її публікації. Він звернув увагу на необхідність старанної підготовки рукопису, щоб уникнути небажаних змін в процесі друкування. Нарешті визначається точний заголовок праці, здійснюється її поділ на частини і розділи. Якщо праця велика за обсягом, до неї, крім змісту, в якому вказуються заголовки частин і розділів, вчений радив додати окремі покажчики (іменний, географічний, предметний) або загальний. Науковець був переконаний, що покажчики збільшують цінність публікації.

І.Крип'якевич був вмілим організатором наукового життя, зокрема долучився до вдосконалення роботи наукових товариств і установ. Як редактор Записок НТШ, він був ініціатором ряду реформ в організації роботи Товариства, зокрема щодо розмежування діяльності історичної та філологічної секцій. З 1924 р. “Записки історично-філософської секції”, які редагував І.Крип'я-

кевич, почали чергуватись з “Записками філологічної секції” (редактор К.Студинський).²⁶³

У 1924-1925 рр. було збільшено кількість комісій НТШ, започатковано нові серійні видання, зокрема журнал “Стара Україна”. І.П.Крип’якевич сам багато друкується у “Старій Україні” протягом цих років. У 1924 р. виходять його розвідки “Белелуя” (в десятиліття наукової фундації) (Ч.11.), “Мемуари українців XVI-XVII ст. (Ч.9/10)”, “Могила І.Виговського” (Ч.6), “Монети Б.Хмельницького і П.Дорошенка” (Ч.1), “Папір українських друків Івана Федоровича [Федорова]” (Ч.2/5), “Перемиські владики в ХVв” (Ч.11), “Слідами княжого Львова. Топографія” (Ч.12). У 1925 у “Старій Україні” з’явилися праці І.Крип’якевича “Екслібрис на Україні в ХVІІ-ХVІІІ в.” (Ч.1/2), “Микола Костомаров” (Ч.5), а також ряд рецензій.

Як представник НТШ вчений виступав на Українському науковому з’їзді у Празі (1926) (доповідь: “Держава Богдана Хмельницького”) та конференції істориків Східної Європи та Слов’янського світу у Варшаві (1927) (доповідь про стан історичної науки в Україні”.

30 червня 1934 р. після від’їзду М.Кордуби у Варшаву І.Крип’якевич був обраний директором історично-філософської секції НТШ та редактором її видань²⁶⁴. З 1936 р. було реорганізовано роботу історично-філософської секції таким чином, що дослідницька робота переносилася до комісій. Секція виконувала лише контролюючі та координуючі функції. Крип’якевич згадував: “Провів я реформу в такому напрямі, що на засіданнях секції вирішувано тільки основні питання і відчитувано важливіші реферати, а організаційно-дослідну роботу перенесено до спеціальних комісій”²⁶⁵. Було утворено нові комісії: старої історії України, нової історії України, національної економіки, соціології і статистики, музикологічну та джерелознавчу. Сам І.Крип’якевич очолив комісію старої історії України²⁶⁶, брав активну участь у діяльності джерелознавчої та бібліографічної комісії, як голова історично-філософської секції займався координацією їх роботи. Тематика засідань комісії старої історії України, якою керував І.Крип’якевич була пов’язана в основному з добою Київської Русі і Галицько-Волинської держави²⁶⁷.

І.Крип’якевич взяв участь у розробці проекту необхідних заходів для піднесення рівня освіти. НТШ виступило з ініціативою створення Українського університету, а першим кроком на шляху до цього вважало заснування при товаристві Інституту українознавства, який би організовував дослідження комісій у галузі українознавства²⁶⁸. І.Крип’якевич склав план діяльності Інституту

українознавства та українознавчого журналу. Однак ці заходи не дали бажаного результату. Частково проект створення Інституту українознавства було компенсовано реалізацією його завдань новоствореними комісіями. Лише у 1993 р. було організовано омріяний Інститут українознавства, який носить ім’я І.Крип’якевича.

У 1937 р. при НТШ було створено Музей Історично-воєнних пам’яток. У ньому експонувались пам’ятки національно визвольних змагань поч. ХХ ст., передбачалось виставляти також пам’ятки княжої та козацької доби²⁶⁹. Крип’якевич, очолюючи комісію музею, надсилав нові експонати до нього.

З 1939 р. починає виходити ще один друкований орган НТШ – збірник “Сьогодні і минуле”, де друкуються статті І.Крип’якевича “Відвічна вісь України” 1939 – Кн.1.), “Десятиліття Бойківщини (1939. – Кн.1.).

У зв’язку з відсутністю у Львівському університеті кафедри східноєвропейської історії при НТШ з 1936 до 1939 р. діяв неофіційний семінар з історії для українських студентів, керівником якого був І.П.Крип’якевич. Офіційна назва семінару була “Історично-джерелознавча комісія НТШ” (Товариство мало право створювати наукові комісії, але не мало права проводити наукові семінари). У спогадах секретаря семінару О.Домбровського “Семінар історії України при НТШ у 30-х рр.”²⁷⁰ та “Традиції школи М.Грушевського у Львівському НТШ в 30-х роках”²⁷¹ подано детальну характеристику роботи семінару, а також цікаві відомості про викладацьку діяльність І.Крип’якевича. Він викладав “безпристрасно, речево, певним голосом та при опанованні рухів і свідності висловлювання думок ... Зрівноважений і на перший погляд навіть холодний Ів.Крип’якевич ставився до учасників Семінара привітно, а часами, особливо під час прогульки, відносився сердечно”²⁷². Учасники семінару під керівництвом Крип’якевича та Кордуби працювали над створенням бібліографії історії України. Крім того І.Крип’якевич разом із слухачем семінару О.Пріцаком склали реєстр документів гетьманської канцелярії 1648-1764 рр.²⁷³

Під час війни вчений очолював таємно діючу історичну секцію історико-філософської комісії НТШ, під назвою “Кружок істориків при Спілці Українських Наукових Робітників при УЦК.”²⁷⁴ У роботі секції брали участь М.Кордуба, Б.Барвінський, О.Терлецький, О.Оглоблін, Ф.Срібний, Н.Думка, І.Карпинець, І.Витанович, Н.Полонська-Василенко, Р.Лукаць, С.Білецький, О.Пріцак, О.Домбровський, В.Мацяк і інші.

І.Крип’якевич був вмілим адміністратором і науковим ке-

рівником. Займаючи посаду завідуючого кафедрою історії України Львівського університету ім. Івана Франка, І.Крип'якевич складав програми, курси і графіки лекцій, семінарів і консультацій для студентів, підбирав теми їхніх курсових робіт.

В коло обов'язків завідуючого кафедрою входило керівництво роботою аспірантів, з якими він також проводив заняття з методики історії. Двічі на місяць проходили заняття створеного ним при кафедрі гуртка, що мав на меті зацікавити здібних студентів дослідженнями історії Львова. За участю професора в університеті було організовано і проведено ряд конференцій з проблем історії.

Науково-організаційна, педагогічна і громадська робота історика в університеті заслужила високу оцінку його керівництва. 6 листопада 1940 р. і 1 травня 1941 р. професору Крип'якевичу були оголошені подяки "За сумлінне ставлення до своїх обов'язків і виявлені успіхи в роботі".

З 1 лютого 1940 р. по вересень 1940 р. І.Крип'якевич займав посаду в.о. завідуючого Львівського відділу Інституту історії України. 20 вересня 1940 р. його було переведено на заступника завідуючого відділу. Лише після присудження вченому ступеня доктора історичних наук він знову очолив сформований ним відділ.

І.Крип'якевич запропонував розмістити відділ Інституту історії в монастирі св. Онуфрія ЧСВВ, щоб врятувати бібліотеку монастиря василіан. Відділ, який він очолював у 1940р., проводив дослідницьку роботу за тематикою Інституту історії України по історіографії та джерелознавству переважно на місцевому матеріалі²⁷⁵. І.Крип'якевич особисто працював над темою "Зв'язки західноукраїнських земель зі Східною Україною та Росією в XV-XVIII ст." та обґрунтуванням лінії нового кордону з Польщею, за яким до України відходила Холмщина і Надсяння. Колектив Інституту готував матеріал про західноукраїнські землі в II пол. XIX – на поч. XX ст. до чотиритомного підручника "Історія України".

Під час німецької окупації вчений разом з іншими науковцями вживав заходів щодо збереження майна наукових установ Львова. В. Кубійович зауважував: "А в той перехідний час трійка – Сімович, Полянський, і Крип'якевич докладала зусиль, щоб утримати майно університету"²⁷⁶. Ця робота мала позитивні результати, бо після війни Крип'якевич міг з гідністю заявити: "Майно відділу інституту [Львівського відділу інституту історії України АН УРСР-3. I.] у приміщенні вул. Жовківська 36 збереглося в цілості, а саме: устаткування, бібліотека і канцелярські книги; зберігся також інвентар, так що можна буде сконстантувати евентуальні дрібні втрати"²⁷⁷.

Призначення І.Крип'якевича на посаду завідуючого відділом історії України Інституту суспільних наук АН УРСР у Львові (1951), а пізніше директором цього інституту (1953) було в значній мірі обумовлено певними політичними обставинами. У зв'язку з наближенням 300-річчя Переяславської ради постала потреба у різнопрофільному дослідженні даної проблеми вченими Інституту. Очолити цю роботу у Львові було під силу лише визнаному фахівцю з цього питання - І.П.Крип'якевичу.

Як керівник відділу він розробляв плани науково-дослідницьких робіт, організовував роботу по їх виконанню, проводив виїзні наукові сесії. Я.Ісаєвич, згадував, що як завідуючий відділом історії України. Крип'якевич культивував звичай, яких свого часу дотримувалися в НТШ. Обов'язковими були виступи співробітників, самого завідувача з інформаціями про нові наукові видання. Як керівник І.Крип'якевич формувал колектив однодумців, дбав про створення атмосфери взаємоповаги і доброзичливості. Дотримання наукової об'єктивності і порядності вважалось національним обов'язком вчених²⁷⁸. Тематика наукових робіт відділу охоплювала різні періоди історії західноукраїнських земель. Під тиском партійних органів вона ставала дедалі заполітизованішою, проте І.Крип'якевич намагався зберегти високий науковий рівень досліджень.

Працівниками Інституту суспільних наук під керівництвом І.Крип'якевича було опубліковано ряд монографій, узагальнюючих праць ("Нариси з історії Львова", "Словник староукраїнської мови XIV-XV ст.", "Атлас західноукраїнських діалектів"), збірників документів ("З історії революційного руху у Львові", "Іван Франко. 1856-1916"). Виходили серійні збірники "З історії західноукраїнських земель", "Дослідження і матеріали з української мови", "Наукові записки Інституту суспільних наук УРСР".

Вченому доводилось працювати у складних умовах. "Нерідко професору приносили відгуки, рецензії, статейки, написані чужою рукою, і переконували, що "треба підписати", посилаючись на вищі інстанції. І.Крип'якевичу, як "безпартійному спеціалісту" з "неясним минулим" інколи доводилось, переборюючи обурення, уступати. Добір кадрів йому не довіряють, коректуючи вибір наукових напрямів, час від часу, навіть після пренесеного інсульту, влаштовують виклики з грубими допитами, якими особливо відзначався В.Маланчук, що працював у Львівському обкомі партії у 1958-63 роках." – згадує Я.Дашкевич²⁷⁹. Але І.Крип'якевич залишався на своєму посту. У суворих політичних та ідеологічних умовах йому як директору доводилось дотримуватись принципу "пів-на-пів" (50%

справжньої наукової продукції відділів інституту і 50% відповідей на кон'юнктурні замовлення)²⁸⁰. Роки його директорування (1953-1962), незважаючи на всі перешкоди і труднощі на шляху академічної науки, стали світлою добою в історії інституту, відзначались високими науковими здобутками.

І.П.Крип'якевич користувався глибокою повагою серед співробітників та всіх, хто його знав. Незважаючи на свою вроджену м'якість і делікатність, він вважав своїм обов'язком протистояти хамству і непорядності. В пам'яті сучасників він залишився зразком високоінтелегентної принципової людини, що була прикладом для наслідування.

Н.Полонська-Василенко вважала І.Крип'якевича творцем нової історичної школи²⁸¹. І.Крип'якевич постійно піклувався про творче зростання молодих науковців. Завершив створення своєї історичної школи вчений в 1960-х рр. Він виховав плеяду істориків, відомих не тільки на Україні, а й далеко за її межами, до якої можна віднести таких вчених як Е.Балагурі, В.Баран, В.Грабовецький, Я.Дашкевич, Я.Ісаєвич, Я.Кісь, М.Кравець, І.Мешко, Ю.Сливка, Ф.Стеблій, М.Троян, В.Худанич, І.Шульга і ін.

Хоч і з запізненням, але наукова спадщина та творчі здобутки І.Крип'якевича почали широко вводиться до наукового обігу у 90-х рр. ХХ ст. Його іменем названі наукові установи та вулиці у Львові, Івано-Франківську, Тернополі, Рогатині, Криворівні. Президія Івано-Франківської обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців ухвалила заснувати премію ім. академіка Івана Крип'якевича, яка присуджується за науково-дослідницьку та пропагандистську діяльність в галузі історії та культури України, краєзнавства. Серед перших лауреатів премії – В.Смолий, Я.Ісаєвич, Ф.Стеблій, М.Крикун, Ю.Макар, М.Вегеш, В.Задорожний.

¹ Крип'якевич І. Історія декількох священників родини Крип'якевичів // Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. (Відп. ред. Я.Ісаєвич.) (Далі – Іван Крип'якевич у родинній традиції...) (Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Збірник наукових праць, Т. 8). – Львів, 2001. – С.143-151.

² Його ж. Спогади (Автобіографія) // Іван Крип'якевич у родинній традиції... – С. 77.

³ Там само. – С.80.

⁴ Там само.

⁵ Там само. – С.86.

⁶ Там само.

⁷ (Переклад з пол.: “З одного боку стала культура Заходу. З іншого дикунство Сходу, - а ти, Іване Крип'якевичу, що скажеш на це?”)

⁸ Там само. – С.84.

⁹ Родинний архів Крип'якевичів (Далі – РА Крип'якевичів) – Папка № 324. – Щоденник І.П.Крип'якевича. 1903-1904 р.

¹⁰ Крип'якевич І. Спогади (Автобіографія) // Іван Крип'якевич у родинній традиції... – С. 86.

¹¹ РА. – Папка № 324. – Щоденник І.П.Крип'якевича. 1903-1904р.

¹² РА. – Папка № 324. – Лист М.С.Грушевського до І.П.Крип'якевича.

¹³ РА. – Папка № 324. – Щоденник І.П.Крип'якевича. 1903-1904р.

¹⁴ Там само.

¹⁵ Там само.

¹⁶ РА. – Папка № 324. – Спогади. 1931 р.

¹⁷ Крип'якевич Р. Історик України // Дзвін. – 1990. – Ч.5. – С.82.

¹⁸ Крип'якевич Р. Михайло Грушевський та Іван Крип'якевич (За матеріалами неопублікованого листування й мемуарів) // Український історик (Далі – УІ). – 1991. – Ч.1/2. – С.25.

¹⁹ Центральний державний історичний архів України в м. Києві (Далі – ЦДАК України). – Ф.1235. – Оп.1. – Спр.573.

²⁰ Крип'якевич І. Львівська Русь в першій половині ХVІ віку. Дослідження і матеріали // Записки Наукового Товариства ім. Шевченка (Далі – ЗНТШ). – 1907. – Т.77. – Кн.3. – С.77-106; Т.78. – Кн.4. – С.26-50; Т.79. – Кн.5. – С.5-51.

²¹ Крип'якевич Р. Історик України // Дзвін. – 1990. – Ч.5. – С.83.

²² Крип'якевич І. Спогади (Автобіографія) // Іван Крип'якевич у родинній традиції... – С.91.

²³ РА Крип'якевичів. – Папка № 324. – Боротьба за український університет.

²⁴ Крип'якевич І. Спогади (Автобіографія) // Іван Крип'якевич у родинній традиції... – С. 98.

²⁵ Його ж. Матеріали до історії української козаччини, Т.1: Документи по рік 1631. (Жерела до історії України-Руси. – Т.8). – Львів. – 407 с.

²⁶ Viator. Вражіння з рогатинської гімназії // Діло. – 1910. – Ч.41. – 24 лютого; Ч.42. – 25 лютого.

²⁷ Viator. З життя приватної гімназії (З нагоди звіту гімназії в Рогатині) // Діло. – 1912. – Ч.156. – 13 липня.

²⁸ Див: Заболотна І. До питання про археографічно-історичну спадщину І.Крип'якевича з історії Хмельниччини // Наукові записки з української історії: 36. наук. статей. – Пер.-Хм., 2001. – Вип.12. – С.314-315; Заболотна І.М. Участь І.Крип'якевича в роботі НТШ у 1905-1918 роках: історико-археографічний аспект // Наукові записки з української історії: 36. наук. статей. – Пер.-Хм., 2003. – Вип.14. – С.314.

²⁹ Крип'якевич І. До характеристики Іляша, Караїмовича // ЗНТШ. – 1915. – Т.122. – С.29-36.

³⁰ Крип'якевич Р. Михайло Грушевський та Іван Крип'якевич (За матеріалами неопублікованого листування й мемуарів) // Іван Крип'якевич у родинній традиції... – С.341.

³¹ Його ж. Про викладання з історії України // Письмо з “Просвіти”. – 1912. – Ч.10. – С.299-301.

³² [Без підпису] Школа ім. короля Данила // Діло. – 1912. – Ч.143. – 27 жовтня.

³³ Його ж. Бібліотеки українського педагогічного товариства // Письмо з “Просвіти”. – 1913. – Ч.9. – С.266-268

³⁴ Його ж. Спомин // Спогади про Михайла Коцюбинського. – К., 1962. –

- С.283-284.
- 35 [Без підпису] Дещо про козацьке життя // Дзвінок. – 1912. – Ч.5. – С.71-75.
- 36 Петренко. І. Малі козаци. Історичне оповідання з часів Хмельниччини // Дзвінок. – 1912. – Ч.3. – С.39-43.
- 37 І.К. Різдвяні забави в давних часах // Дзвінок. – 1911/12. – Ч.9. – С.138-140.
- 38 Архів Президії НАН України. – Ф. 251. Особова справа академіка АН УРСР Крип'якевича Івана Петровича. – Арк.27.
- 39 Стан музею в 1914-1920 рр. // Хроніка НТШ (Далі – ХНТШ). – 1920. – Ч.63/64. – С.97.
- 40 Дашкевич Я. Іван Крип'якевич – історик України // Крип'якевич І.П. Історія України. – Львів, 1990. – С.9.
- 41 Діяльність Івана Крип'якевича в Союзі Визволення України // Іван Крип'якевич у родинній традиції... – Док. №7. (Публікація І.Патера). – С.281.
- 42 Крип'якевич І. З життя визволених земель // Українське слово. – 1915. – Ч.94.
- 43 І.К. Організація шкільництва в занятих землях // Діло. – 1915. – Ч.112. – 2 грудня.
- 44 Крип'якевич І. Коротка історія України для початкових шкіл та І-ої класи гімназії. – Київ, Львів, Відень, 1918. – С.88.
- 45 Там само.
- 46 Його ж. Спогади (Автобіографія) // Іван Крип'якевич у родинній традиції... – С.115.
- 47 Листування І.Крип'якевича та С.Томашівського (Публікація Н.Бортняк) // Іван Крип'якевич у родинній традиції... – С.408.
- 48 Крип'якевич І. Українська історіографія [XIX-XX в.]. – Львів, 1923. – 66 с. [В заголовку помилково вказано XVI-XVIII ст.].
- 49 Його ж. Історія Української Держави XVII-XVIII в. (Зміст лекцій: 1921-1922. Літографія). – Львів, 1922. – 93 с.
- 50 І.К. Мала історія України. – Львів, 1921. – 32с.
- 51 Центральний державний історичний архів України в м. Львові (Далі – ЦДАЛ України). – Ф.357 (Особистий фонд І. Крип'якевича). – Оп. 1. – Спр.14. – Арк.1.
- 52 Крип'якевич І. Студії над державою Богдана Хмельницького // ЗНТШ. – 1925. – Т.138/140. – С.67-81; 1926. – Т.144/145 – С.109-140; 1927. – Т.147. – С.55-80; 1931. – Т.151. – С.111-150.
- 53 Його ж. “Вольний порт” у Старім Бихові 1657р. // Науковий збірник (Українська Академія наук). – Історична секція. – 1929. – Т.32. – С.92-96.
- 54 Його ж. Причинки до історичної географії українських земель // Записки Українського науково-дослідного інституту географії та картографії. – 1930. – Вип.2. – С.213-244.
- 55 Його ж. Історичні видання Української Академії наук у Києві 1921-1927 рр. // ЗНТШ. – 1928. – Т.149. – С.223-235.
- 56 Його ж. Всеукраїнський біографічний словник ВУАН // Діло. – 1930. – Ч.9. – 14 січня
- 57 ЦДАЛ України – Ф.357. – Оп.1. – Спр.14. – Арк.5.
- 58 Інститут Рукописів Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського (Далі – ІР НБУВ). – Ф.Х. – Спр.18622. – Арк.4.
- 59 РА. – Папка № 150. – Крип'якевич І. Записка про кооперацію галицьких дослідників з Українською Академією Наук в обсягу історичних наук. –

- 1928.
- 60 ІР НБУВ. – Ф.Х. – Спр.5326. – Арк.2.
- 61 Там само. – Арк.1.
- 62 Крип'якевич Р. Михайло Грушевський та Іван Крип'якевич (за матеріалами неопублікованого листування й мемуарів) // УІ. – 1991. – Ч.1/2. – С.32.
- 63 Там само.
- 64 Крип'якевич І. Спогади. (Автобіографія) // Іван Крип'якевич у родинній традиції... – С.121.
- 65 ІР НБУВ. – Ф.Х. – Спр.5338. – Арк.1.
- 66 Науковий Архів Інституту Історії України НАН України (Далі – НА ІУ НАН України). – Оп.3. – Спр.170. – №6. – Арк.208.
- 67 Там само. – Спр.172. №26 (Особова справа І.П.Крип'якевича). – Арк.9.
- 68 Крип'якевич Р. Михайло Грушевський та Іван Крип'якевич (за матеріалами неопублікованого листування й мемуарів) // УІ. – 1991. – Ч.1/2. – С.28.
- 69 Крип'якевич І. Спогади. (Автобіографія) // Іван Крип'якевич у родинній традиції... – С.122.
- 70 ІР НБУВ. – Ф.Х. – Спр.17284. – Арк.14-15.
- 71 Там само. – Спр.10774. – Арк.119.
- 72 Крип'якевич І. Спогади. (Автобіографія) // Іван Крип'якевич у родинній традиції... – С.122.
- 73 Його ж. Полуднева Україна в часи Богдана Хмельницького // Український археографічний щорічник (Далі – УАЩ). – К., 1993. – Вип.2. – С.280-305.
- 74 ІР НБУВ. – Ф.Х. – Спр.4633. – Арк.21.
- 75 Там само. – Спр.4679. – Арк.69.
- 76 Ленчик В. Проф., д-р Іван Крип'якевич як професор Богословської Академії у Львові // УІ. – 1993. – Ч.1/4. – С.172.
- 77 Там само. – С.171.
- 78 Крип'якевич І. Українські землі 1914-1923 [мапа з коментарем] // Атлас України і сумежних країв. – Львів, 1937, мапа, Ч.58.
- 79 Його ж. Історія української колонізації // Географія українських і сумежних земель. – Львів, 1938. – Т.1. – С.251-274.
- 80 ЦДАЛ України. – Ф.357. – Оп.1. – Спр.14. – Арк.17.
- 81 Листування І.Крип'якевича з С.Белоусовим. Нові документи про формування НТШ у Львові. (Публікація Я.Федорука) // З історії Наукового Товариства імені Шевченка. (Далі – З історії НТШ) / Збірник доповідей і повідомлень наукових сесій і конференцій НТШ у Львові. – Львів., 1998. Т.10. – С.244-249.
- 82 Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (Далі – ЦДАВО України). – Ф.3833. – Оп.1. – Спр.10. – Арк.1.
- 83 Листи Івана Крип'якевича до Олександра Оглоблина (Публікація Л.Винара) // УІ. – 1997. – Ч.1/4. – С.178.
- 84 Заболотна І. Роки німецької окупації на Західній Україні за спогадами Івана Крип'якевича // УАЩ. – 2002. – Вип.7. – Т.10. – С.410; ЦДАГО України. Ф.166 – Оп.2. – Спр.73. – Арк.14.
- 85 Кубійович В. Мені 85. – Париж – Мюнхен, 1985. – С.157.
- 86 Архів Президії НАН України. – Ф. 251. Особова справа академіка АН УРСР Крип'якевича Івана Петровича. – Арк.30.
- 87 Листи Івана Крип'якевича до Олександра Оглоблина (Публікація Л.Ви-

- нара) // УІ. – 1997. – Ч.1/4. – С.182
- 88 Листи Івана Крип'якевича до Олександра Оглоблина. Додаток. Історія України: Організація наукових дослідів (Вступні зауваження) // Іван Крип'якевич у родинній традиції... – С.451-452.
- 89 Листи Івана Крип'якевича до Олександра Оглоблина (Публікація Л.Винара) // УІ. – 1997. – Ч.1/4. – С.178, 181.
- 90 Там само. – С.178.
- 91 Там само. – С.180.
- 92 Листи Івана Крип'якевича до Олександра Оглоблина (Публікація Л.Винара) // УІ. – 1997. – Ч.1/4. – С.184.
- 93 Там само. – С.175
- 94 Іван Холмський. Історія України. – Мюнхен, 1949. – 360, VI с.
- 95 Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1990. – 520 с.
- 96 Кубійович В. Мені 85. – Париж, Мюнхен, 1985. – С.157-158; Мудра Н. 1940-ві роки в житті родини Крип'якевичів // Іван Крип'якевич у родинній традиції... – С. 580.
- 97 ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.23. – Спр.699. – Арк.10.
- 98 Дашкевич Я. Боротьба з Грушевським та його школою у Львівському університеті за радянських часів // УІ. – 1996. – Ч. 1/4. – С. 94.
- 99 Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали. – К., 1995. – Т.1: (1939-1953). – С.340-341
- 100 Дашкевич Я. Боротьба з Грушевським та його школою у Львівському університеті за радянських часів // УІ. – 1996. – Ч. 1/4. – С. 99.
- 101 Горбатюк В. Викоринимо залишки буржуазно-націоналістичних концепцій Грушевського і його школи // Вільна Україна. – 1946. – 4 серпня. – С.4.; Бажан М. Проти націоналістичних перекручень в сучасній науці про історію України // Радянська Україна. – 1946. – 13 грудня. – С.3.; Богодіст І. Проф. Крип'якевич перекручує історичні факти // Вільна Україна. – 1946. – 24 серпня.
- 102 Цит за: Дашкевич Я. Боротьба з Грушевським та його школою у Львівському університеті за радянських часів // УІ. – 1996. – Ч.1/4. – С.110.
- 103 ЦДАГО України. – Ф.1 – Оп.70 – Спр.620. – Арк.24 а.
- 104 Лашук Ю.П. Із спогадів про академіка Івана Крип'якевича // Регіональна науково-теоретична конференція, присвячена 105-річчю з дня народження визначного історика України, академіка Івана Крип'якевича. Тези доповідей. – Івано-Франківськ. – 1991. – С.48.
- 105 Оглоблин О. Думки про сучасну українську історіографію. – Нью-Йорк. – 1963. – С.334-404.
- 106 Документи Богдана Хмельницького (1648-1657). / Упорядники: І.Крип'якевич та І.Бутич; Відп. ред. Ф.П.Шевченко. – К.: Видавництво Академії наук УРСР, 1961. – 740с.
- 107 Джерела з історії Галичини періоду феодалізму (до 1772 р.). Огляд публікацій. – К.: Видавництво Академії наук УРСР, 1962. – 83 с.
- 108 [Крип'якевич] Нові книжки з поля культури // Ілюстрована Україна. – 1913. – Ч.1. – С.14.
- 109 Його ж. Історія України // Молода Україна. – 1910. – Ч.3. – С.96-97.
- 110 І.К. Державна історія // Історичний вісник. – 1923. – Ч.1. – С.2.
- 111 З листування І.Крип'якевича та С.Томашівського (Публікація Н.Бортняк) // Іван Крип'якевич у родинній традиції... – С.400.

- 112 Крип'якевич І. Нові напрями української історіографії. [З нагоди “Огляду української історіографії” проф. Д.Дорошенка. – Прага, 1923] // Діло. – 1924. – Ч.93. – 27 квітня. – С.5.
- 113 Дашкевич Я. Іван Крип'якевич - історик консервативно-державницької школи // Воля і батьківщина. – 2000. – Ч.1. – С.48-49.
- 114 Ісаєвич Я. Іван Крип'якевич – історик і організатор наукового життя // Іван Крип'якевич у родинній традиції... – С.14-15.
- 115 У ледачах тоталітаризму: перше двадцятиріччя Інституту історії України (1936-1956 рр.): 36. документів і матеріалів: У 2 ч. /Р.Я.Пиріг і ін. – Ч.2: 1944-1956 рр. – С.5.
- 116 Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1990. – С.26.
- 117 Там само. – С.28.
- 118 Там само. – С.27.
- 119 Там само. – С.30, 33.
- 120 Там само. – С.30.
- 121 Там само. – С.32.
- 122 Там само. – С.31.
- 123 Там само. – С.34.
- 124 Домбровський О. Традиція школи М.Грушевського у Львівському НТШ в 30-х роках // УІ. – 1996. – Ч.1/4. – С.264.
- 125 Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1990. – С.34.
- 126 Там само. – С.37.
- 127 Там само.
- 128 Там само. – С.42.
- 129 Там само. – С.57
- 130 Крип'якевич І., Дольницький М. Історія України. – Львів, 1991. – С.68.
- 131 Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1990. – С.70.
- 132 Там само. – С.71.
- 133 Крип'якевич І., Дольницький М. Історія України. – М., 1991. – С.72.
- 134 Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство. – Львів, 1999. – С.190.
- 135 Його ж. Історія України. – К., 1992. – С.39.
- 136 Його ж. Історія України. – Львів, 1990. – С.85.
- 137 Його ж. Історія України. – К., 1992. – С.33.
- 138 Його ж. Історія України. – Львів, 1990. – С.120
- 139 Там само. – С.296
- 140 Там само. – С.154
- 141 Там само. – С.120
- 142 Там само. – С.129
- 143 Там само. – С.170.
- 144 Там само.
- 145 Там само.
- 146 Там само.
- 147 Там само.
- 148 Там само. – С.156.
- 149 Крип'якевич І. Студії над державою Богдана Хмельницького. ІХ. Держава Богдана Хмельницького (Загальні уваги) // ЗНТШ. – 1931. – Т.151. – С.135.
- 150 Його ж. Історія України. – Львів, 1990. – С.174.
- 151 Там само. – С.175.
- 152 Там само. – С.174.

- 153 Крип'якевич І. Полуднева Україна в часи Богдана Хмельницького // УАЩ. – К., 1993. Вип.2. – С.280-305.
- 154 Там само. – С.286.
- 155 Крип'якевич І. Богдан Хмельницький. – 1990. – С.232.
- 156 Його ж. Серби в українському війську 1650-1660 рр. // ЗНТШ. – 1920. – Т.129. – С.81.
- 157 Там само. – С.81-93.
- 158 Крип'якевич І. Студії над державою Богдана Хмельницького. VII. Військо // ЗНТШ. – Т.151 – С.148.
- 159 Його ж. Історія України. – Львів, 1990. – С.184.
- 160 Крип'якевич І. Український державний скарб за Богдана Хмельницького // ЗНТШ. – 1920. – Т.130. – С.73-106.; Крип'якевич І. Монети Б.Хмельницького і П.Дорошенка // Стара Україна. – 1924. – Ч.1. – С.11.
- 161 Його ж. Український державний скарб за Богдана Хмельницького // ЗНТШ. – 1920. – Т.130. – С.97-99.
- 162 Його ж. Монети Б. Хмельницького і П.Дорошенка // Стара Україна. – 1924. – Ч.1. – С.11.
- 163 Його ж. Історія України. – Львів, 1990. – С.183.
- 164 Там само.
- 165 Там само. – С.184.
- 166 І.К. Початки Хмельниччини // Життя і знання. – 1928-1929. – Ч.5. – С.138-140.
- 167 Його ж. Історія України. – Львів, 1990. – С.179.
- 168 Його ж. Богдан Хмельницький. – Львів, 1990. – С.178-179.
- 169 Його ж. Історія України. – Львів, 1990. – С.179.
- 170 Там само. – С.181.
- 171 Там само. – С.185.
- 172 Там само.
- 173 Там само.
- 174 Там само.
- 175 Там само. – С.186
- 176 Там само. – С.198
- 177 Там само. – С.204.
- 178 Там само. – С.209-210
- 179 Там само. – С.218
- 180 Там само. – С.219
- 181 Крип'якевич І. Історія України. – К., 1992. – С.85
- 182 Там само. – С.86
- 183 Там само
- 184 Там само
- 185 Там само
- 186 Крип'якевич І. Соціально-політичні погляди Богдана Хмельницького (До 300-річчя з дня смерті) // УДЖ. – 1957. – Ч.1. – С.94-105.
- 187 Його ж. Історичні проходи по Львові. – Львів, 1932. – 168 с.
- 188 Його ж. Матеріали до історії торгівлі Львова. // ЗНТШ. – 1905. – Т.65. – Кн.3. – С.2.
- 189 Його ж. Русини властители у Львові в першій пол. XVI в. // Науковий збірник, присвячений проф. М.Грушевському. – Львів, 1906. – С.1-18.
- 190 Його ж. Львівська Русь в першій половині XVI віку. Дослідження і мате-

- ріали // ЗНТШ. – 1907. – Т.77. – Кн.3. – С.77-106, Т.78. – Кн.4. – С.26-50, Т.79. – Кн.5. – С.5-51.
- 191 Там само. – 1907. – Кн.5. – С.46.
- 192 Крип'якевич Р. Історик України // Дзвін. – 1990. – Ч. 5. – С. 83.
- 193 Крип'якевич І. Референдарські суди і їх діяльність в українських землях на переломі XVI-XVII вв. // ЗНТШ. – 1910. – Т.97. – Кн.5. – С.175-188.
- 194 Його ж. З історії м. Підгороддя // ЗНТШ. – 1911. – Т.103. – Кн.3. – С.191-200.
- 195 Його ж. Нові матеріали до історії соборів 1629 р. // ЗНТШ. – 1913. – Т.116. – Кн.4. – С.5-39.
- 196 Його ж. Мемуари українців XVI-XVII ст. // Стара Україна. – 1924. – Ч.9/10. – С.126-132.
- 197 Його ж. Голодівки на Україні XVIIв. (Кілька літописних записок) // Україна. – 1929. – Кн.35. – С.34-37.
- 198 Його ж. Астрономічні явища в українських літописах XI-XVIII вв. (Матеріали і доповнення) // Збірник фізіографічної комісії Наукового Товариства ім. Шевченка. – 1930. – Вип.3. – С.45-58.
- 199 Прицак О. Іван Крип'якевич. (1886-1967) // УІ. – 1968. – Ч.1/4. – С. 86.
- 200 Крип'якевич І. Невикористане джерело до історії старої книги // Науковий збірник бібліотеки АН УРСР. – 1946. – Ч.1. – С.98-102.
- 201 Крип'якевич І. Привлечь общественность к сбору документов и материалов о воссоединении украинских земель // Львовская правда. – 1949. – Ч.195. – 19 серпня.
- 202 Крип'якевич І. Зв'язки Західної України з Росією до середини XVII ст.: Нариси. К., 1953. – 72 с.
- 203 Його ж. Джерела з історії Галичини періоду феодалізму (до 1772 р.) Огляд публікацій. – К.: Видавництво Академії наук УРСР. – 1962. – 83 с.
- 204 Його ж. Літописи XVI-XVIII ст. в Галичині // Історичні джерела та їх використання. – 1964. – Вип.1. – С.63-80.
- 205 Матеріали до історії української козаччини. Т. 1: Документи по рік 1631 / Зібрав і видав Іван Крип'якевич // Жерела до історії України-Руси. – Львів: Видає Археографічна комісія Наукового товариства ім. Шевченка, 1908. – Т. 8. – 407 с.
- 206 Його ж. Хто автор літопису Самовидця? // Життя і знання. – 1934. – Ч.2. – С.56.
- 207 Там само. – С.56.
- 208 Крип'якевич І. Студії над державою Богдана Хмельницького // ЗНТШ. – 1927. – Т.147. – С.72-76.
- 209 Його ж. Неопубліковані листи Богдана Хмельницького 1650-1657 рр. // ЗНТШ. – 1928. – Т.149. – С.173-189.
- 210 Його ж. З козацької сфрагістики // ЗНТШ. – 1917. – Т.123/124. – С.1-16.
- 211 Його ж. Листування Богдана Хмельницького // Радянська Україна. – 1946. – Ч.43. – 26 лютого. – С.4.
- 212 Там само. – С.4.
- 213 Крип'якевич І. До питання про авторство листів Богдана Хмельницького // Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР (Далі – НІБАУ). – 1964. – Ч.3. – С.18.
- 214 Його ж. Підробки документів Богдана Хмельницького // НІБАУ. – 1960. – Ч.3. – С.3-8.
- 215 Його ж. Документи Богдана Хмельницького (1648-1657). (Упорядники

- І. Крип'якевич та І.Бутич; Відп. Ред.Ф.П.Шевченко). – К.: Видавництво Академії Наук УРСР. – 1961. – 740 с.
- 216 Винар Л. Іван Крип'якевич (1886-1967) // УІ. – 1967. – Ч.1/2. – С.79.
- 217 Крип'якевич І. Листи Максима Кривоноса // НІБАУ. – 1965. – Ч.2. – С.57-61.
- 218 Пріцак О. Іван Крип'якевич. (1886-1967) // УІ. – 1968. – Ч.1/4. – С. 82.
- 219 Крип'якевич І. Бібліографія історії України в дожовтневий період // УДЖ. – 1958. – Ч.5. – С.166-170.
- 220 Там само. – С.170.
- 221 Про необхідність видання бібліографії з історії УРСР. Лист до редакції “Українського історичного журналу” // УІЖ. – 1965. – Ч.1. – С.158-159.
- 222 Крип'якевич І. Студії над державою Богдана Хмельницького // ЗНТШ. – 1927. – Т.147. – С.55-80.
- 223 Крип'якевич І. Студії над державою Богдана Хмельницького // ЗНТШ. – 1927. – Т. 147. – С. 57.
- 224 Крип'якевич І. Студії над державою Богдана Хмельницького // ЗНТШ. – 1927. – Т. 147. – С. 63.
- 225 Крип'якевич І. Допоміжні дисципліни історії в науковій роботі архівів // НІБАУ. – 1961. – Ч.5. – С.7-8.
- 226 Там само.
- 227 ЦДІАК України. – Ф. 1235. – Оп. 1. – Спр. 573. – Арк. 427.
- 228 Там само. – Арк. 426.
- 229 Там само. – Арк. 430.
- 230 Крип'якевич І. Стан і завдання української сфрагістики // УІЖ. – 1959. – Ч. 1. – С.115-119.
- 231 Крип'якевич І. До питання про герб Львова // Архіви України. – 1968. – Ч.1. – С.44-45.
- 232 ЦДІАК України. – Ф. 1235. – Оп. 1. – Спр. 573. – Арк. 427.
- 233 Там само. – Арк. 426.
- 234 Там само. – Арк. 430.
- 235 Крип'якевич І. Стан і завдання української сфрагістики // УІЖ. – 1959. – Ч. 1. – С.115-119.
- 236 Крип'якевич І. Монети Б. Хмельницького і П.Дорошенка // Стара Україна. – 1924. – Ч.1. – С.11.
- 237 Його ж. Астрономічні явища в українських літописах XI-XVIII вв. (Матеріали і доповнення) // Збірник фізіографічної комісії Наукового товариства ім. Шевченка. – 1930. – Вип. 3. – С. 45-58.
- 238 Його ж. П'ятдесятиліття наукової праці Євфима Сіцінського // ЗНТШ. – 1931. – Т.151. – С.217-223.
- 239 Його ж. Перший історик Холмщини [єпископ Яків Суша] // Наша Батьківщина. – 1939. – Ч.2. – С.34-37.
- 240 Його ж. Василь Чернецький і його історико-краєзнавчі праці // Наша батьківщина. – 1939. – Ч.3. – С.91-96.
- 241 Його ж. Українська історіографія [XIX-XX вв.] – Львів, 1923. – 66с. [В заголовку помилково вказано XVI-XVIIIст.]
- 242 Його ж. Екслібрис на Україні в XVII-XVIII вв. // Стара Україна. – 1925. – Ч.1/2. – С.17-18.
- 243 Його ж. Каталог бібліотеки львівської Ставропігії з 1619 р. // Українська книга. – 1937. – Ч.7/8. – С.157-166.
- 244 Його ж. З львівських бібліотек XVIII ст. // Українська книга. – 1937. – Ч.3. –

- С.85-87.
- 245 Його ж. Український екслібрис XVIII в. // Українська книга. – 1937. – Ч.4/5. – С.110-111.
- 246 Його ж. До історії українського Державного Архіву в XVII в // ЗНТШ. – 1924. – Т.134-135. – С.67-78.
- 247 Крип'якевич І. Причинки до історичної географії українських земель // Записки Українського науково-дослідного інституту географії та картографії. – 1930. – Вип. 2. – С. 213-244.
- 248 Його ж. Поради тим, хто займається історико-краєзнавчими дослідженнями // УДЖ. – 1960. – Ч.3. – С.130-132.
- 249 Його ж. Топоніміка старого Львова // НІБАУ. – 1964. – Ч. 5. – С. 85-87.
- 250 Його ж. Історична картографія в Західній Україні (до 1939р.) // Історичні джерела та їх використання. – 1964. – Вип.1. – С.263-267.
- 251 Його ж. Скласти проект історичного атласа України // УІЖ. – 1965. – Ч.9. – С.105-106.
- 252 ЦДІАЛ України. – Ф.357. – Оп.1. – Спр.26. – Арк.1.
- 253 Там само. – Арк.2.
- 254 Там само. – Арк.3.
- 255 Кубійович В. Автор найкращої історії України // Мені 85. – Париж, Мюнхен, 1985. – С.156.
- 256 Крип'якевич І. Поради тим, хто займається історико-краєзнавчими дослідженнями // УІЖ. – 1960. – Ч. 3. – С. 130-132.
- 257 Крип'якевич І. Допоміжні дисципліни історії в науковій роботі архівів // НІБАУ. – 1961. – Ч.5. – С.7-10.
- 258 Ланглюа Ш., Сеньобас Ш. Введение в изучение истории. - Спб., 1899. – С.13.
- 259 Ісасвич Я. Зі спогадів про Івана Крип'якевича та його синів Петра Богдана і Романа // Іван Крип'якевич у родинній традиції... – С.656.
- 260 Крип'якевич І. Нарис методики історичних досліджень // УІЖ. – 1967. – Ч.2. – С.100-106; Ч.3. – С.113-115; Ч. 4. – С.106-108; Ч.7. – С.121-123; Ч.8. – С.113-116; Ч.9. – С.130-132; Ч.10. – С.94-97.
- 261 Дашкевич Я. Іван Крип'якевич – історик України // Крип'якевич І.П. Історія України. – Львів, 1990. – С.9.
- 262 Волинець С. Спогад про проф.Крип'якевича // УІ. – 1968. – Ч.1/4. – С.87.
- 263 Наукова діяльність Товариства // Хроніка НТШ. – 1926. – Вип. I/II. – Ч.65/66. – С.11-12..
- 264 Андрусак М. Іван Крип'якевич // Іван Крип'якевич у родинній традиції... – С.575.
- 265 Крип'якевич І. Спогади. (Автобіографія) // Іван Крип'якевич у родинній традиції... – С.125.
- 266 Історично-Філософська секція // Хроніка НТШ. – 1937. – Ч.73. – С.52.
- 267 Дядюк М. Комісія старої історії України НТШ у Львові (за матеріалами записників Осипа Назарука 1935-1936рр.) // Іван Крип'якевич у родинній традиції... – С.306-329.
- 268 Найда О. Окремі аспекти діяльності історико-філософської секції Наукового Товариства ім. Шевченка 1913-1940 рр. // Історія НТШ... – 1998. – Т.10. – С.32.
- 269 Головацький І. З історії музейництва Наукового Товариства ім. Шевченка, зокрема музею історично-воєнних пам'яток у Львові та Празі // Історія

- НТШ... – С.212.
- 270 Домбровський О. Семінар історії України при НТШ у тридцятих роках // УІ – 1973. – Ч.1. – С. 119-129.
- 271 Його ж. Традиції школи М.Грушевського у львівському НТШ в 30-х роках // Іван Крип'якевич у родинній традиції... – С.557-561.
- 272 Домбровський О. Семінар історії України при НТШ... – С.125.
- 273 Там само. – С.128.
- 274 Мацяк В. Державний архів у Львові // Сьогодні й минуле. – 1948. – Ч.2. – С.40.
- 275 Санцевич А.В. Комаренко Н.В. Развитие исторической науки в Академии наук Украинской ССР. 1936-1986 р. – К., 1986. – С.42.
- 276 Кубійович В. Мені 85. – Париж-Мюнхен, 1985. – С.159.
- 277 Науковий Архів Інституту історії України НАН України. – Оп.1. – Спр.59. – Арк.9.
- 278 Ісаєвич Я. Зі спогадів про Івана Крип'якевича та його синів Петра Богдана й Романа // Іван Крип'якевич у родинній традиції... – С. 655.
- 279 Дашкевич Я. Іван Крип'якевич – історик України // Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1990. – С.13.
- 280 Там само.
- 281 Полонська-Василенко Н. Нарис історіографії України // Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. – Т.1. – К., 1993. – С.33.

I. Архів

Основний масив архівних матеріалів про І.П.Крип'якевича знаходиться у Львові.

Домашній архів І. Крип'якевича зберігається у родині історика. (Поки що не до кінця описаний).

1. Центральний державний історичний архів України в м.Львові. – Ф.357 (Особовий фонд І.Крип'якевича). 60 спр. за 1892-1941 рр. Фонд містить ряд особистих документів батька історика – Петра Франца Крип'якевича, справи, пов'язані з науковою діяльністю І.Крип'якевича. Основну частину фонду складає листування з І.Крип'якевичем: С.Балея, В.Біднова, І.Борщака, М.Грушевського, П.Домбровського, Д.Дорошенка, М.Кордуби, Т.Коструби, І.Кревецького, В.Кубійовича, В.Кучабського, І.Лоського, С.Наріжного, Л.Окиншевича, Д.Оляничина, Є.Перфецького, М.Петровського, С.Рудницького, Ф.Савченка, В.Січинського, Й.Скрутеня, Р.Смаль-Стоцького, С.Томашівського. І.Груша М.Яворського, А.Яковлева,
2. Центральний державний історичний архів України в м. Києві – Ф.1235. – Оп.1. – спр.573. (Листи Івана Крип'якевича М.Грушевському). – Арк.425-440.
3. Центральний державний архів громадських об'єднань України у м. Києві. – Ф.166. – Оп.2. – Спр.73. (Стенограма запису спогадів д-ра історичних наук, Зав.відділу Інституту історії України АН УРСР у м.Львові, проф.Крип'якевича Івана Петровича.1944р.) –14 арк. Ф.1. – Оп.70. – Спр.570 (Докладная записка о кадрах профессорско-преподавательского состава кафедр общественных наук и качестве преподавания в институтах города Львова. 1946-47.) – 49 арк.

- Ф.1. – Оп.70. – Спр.620 (Стенограмма. Лекция тов. Еневича о политических ошибках и буржуазно-националистических извращениях в работах Института Истории Украины, в отдельных произведениях украинской литературы, прочитанной на межобласном семинаре. 1947). – 34 арк.
4. Архів Президії НАН України. – Ф. 251. Особова справа академіка АН УРСР Крип'якевича Івана Петровича. – 203 арк.
5. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф.3833. – Оп.1. – Спр.10. (Краєвий провід організації українських націоналістів на західноукраїнських землях. 1941). – Арк.1.
6. Державний архів Львівської області. – Ф.Р – 2923. – Оп.1. – Спр.83. (Листування Кордуби М.). – 63 арк.
7. Науковий архів Інституту історії України НАН України – Оп.3. – Спр.172. – №26 (Особова справа І.П. Крип'якевича). – 9 арк.
8. Інститут Рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського – Ф.Х.

II. Перелік персональних бібліографій І.П.Крип'якевича

1. Кізлик О. Іван Петрович Крип'якевич. Короткий бібліографічний покажчик. – Львів, 1958. – 53 с.
2. Кізлик О. Іван Петрович Крип'якевич. Бібліографічний покажчик. – Львів, 1966. – 79 с.
3. Івасюта М.К. Бібліографія наукових і науково-популярних праць І.П.Крип'якевича, опублікованих після воз'єднання Західної України в єдиній українській радянській державі // УДЖ. – 1966. – Ч. 6. – С. 131-137.
4. Бібліографія друкованих праць Івана Крип'якевича // Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві / Відп. ред. Я.Ісаєвич, упор. Ф.Стеблій. Львів, 2001 (Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 36. наук праць. Вип. 8 / Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України). – С.19-72.

III. Найважливіші праці І.П.Крип'якевича

1. Матеріали до історії торгівлі Львова // ЗНТШ. – 1905. – Т.65. – Кн.3. – С.1-46.
2. "Литературный спор" в Холмщині 1872 р. // ЗНТШ. – 1905. – Т.66. – Кн.4. – С.5-6.
3. Де був Дем'ян тисяцьким? (Причинок до історії урядів в Галичині першої половини XIII віку) // ЗНТШ. – 1905. – Т.67. – Кн.5. – С.1-3.
4. Матеріали до історії української козащини, Т.1: Документи по рік 1631. Зібрав і видав Іван Крип'якевич. - Львів, 1908. (Жерела до історії України-Руси. – Т.8). - XI, 46, 407 с.
5. З діяльності Поссевіна // ЗНТШ. – 1912. – Т.112. – Кн.6. – С.5-28.
6. Козаччина в політичних комбінаціях 1620-1630 рр. // ЗНТШ. – 1914. – Т.117/118. – С.65-114.
7. З козацької сфрагістики // ЗНТШ. – 1917. – Т.123/124. – С.1-16.
8. Археографічні праці Миколи Костомарова // ЗНТШ. – 1918. – Т.126/127.

- С.105-140.
9. Коротка історія України для початкових шкіл та 1-ої класи гімназії. - К.-Львів-Відень, 1918. – 88 с.
 10. Український державний скарб за Богдана Хмельницького // ЗНТШ. – 1920. – Т.130. – С.73-106.
 11. Історія Української Держави XVII-XVIII в. (Зміст лекцій: 1921-1922. Літографія). – Львів, 1922. – 93 с.
 12. Учитель Богдана Хмельницького [Андрій Гонцель-Мокрський] // ЗНТШ. – 1922. – Т.133. – С.27-38.
 13. Українська історіографія [XIX-XX вв]. – Львів, 1923. – 66. [В заголовку помилково вказано XVI-XVIII ст.]
 14. До історії українського Державного Архіву в XVII в // ЗНТШ. – 1924. – Т.134/135. – С.67-78.
 15. Монети Б.Хмельницького і П.Дорошенка // Стара Україна. – 1924. – Ч.1. – С.11.
 16. Папір українських друків Івана Федоровича [Федорова] // Стара Україна. – 1924. – Ч.2/5. – С.45-46.
 17. Іван Федорович [Федоров] – перший український друкар. В пам'ять 350-ліття появи першої української друкованої книжки у Львові. – Львів, 1924. – 8 с.
 18. Екслібрис на Україні в XVII-XVIII вв. // Стара Україна. – 1925. – Ч.1/2. – С.17-18.
 19. Микола Костомаров (в 40-ві роковини смерті) // Стара Україна. – 1925. – Ч.5. – С.92-94.
 20. Екслібрис на Україні в XVII-XVIII вв. // Стара Україна. – 1925. – Ч.1/2. – С.17-18.
 21. Студії над державою Богдана Хмельницького // ЗНТШ. – 1925. – Т.138-140. – С.67-81; 1926. – Т.144-145. – С.109-140; 1927. – Т.147. – С.55-80.
 22. Найдавніші папірні на Україні (XVI в) // Бібліологічні вісті. – 1926. – Ч.1. – С.64-65.
 23. Нові праці з історії Гетьманщини XVII-XVIII вв. (Публікації 1924-1926 рр.) // ЗНТШ. – 1926. – Т.144/145. – С.259-271.
 24. Михайло Максимович – історик (В століття видання “Малороссийские песни”, 1827 р. // ЗНТШ. – 1927. – Т.147. – С.165-172.
 25. Неопубліковані листи Богдана Хмельницького 1650-1657 рр. // ЗНТШ. – 1928. – Т.149. – С.173-189.
 26. Остафій Астаматій (Остаматенко), український посол в Туреччині 1670-их рр. // Україна. – 1928. – Кн.6. – С.6-11.
 27. З історії галицького красназнавства // Збірник фізіографічної комісії Наукового товариства ім. Шевченка. – 1932. – Вип.4/5. – С.111-128.
 28. Історичні проходи по Львові. – Львів, 1932. – 168 с.
 29. Михайло Грушевський. Життя і діяльність. – Львів, 1935. – 63 с.
 30. З історії книги у Львові. Рукописна книга до половини XVI ст. // Українська книга. – 1937. – Ч.1. – С.6-8.
 31. Історія української культури. – Львів, 1937. – Ч.1. Побут. – 190 с.
 32. Весвітня історія. – Львів, 1938-1939. – 960 с.
 33. Львів. Короткий довідник. / Під ред. Г.П.Пінчука. - Львів, 1945. – 84 с.
 34. Невикористане джерело до історії старої книги // Науковий збірник Бібліотеки АН УРСР. – К., 1946. – Ч.1. – С.98-102.

35. Чергові дослідження над діяльністю Івана Федорова // Науковий збірник Бібліотеки АН УРСР. – К., 1946. – Ч.1. – С.94-97.
36. [Іван Холмський] Історія України. – Мюнхен, 1949. – 360, VI с.
37. Зв'язки Західної України з Росією до середини XVII ст.: Нариси. – К., 1953. – 72 с.
38. Богдан Хмельницький. – К.: Акад. Наук Української РСР. Ін-т суспільних наук, 1954. – 536 с.
39. Стан і завдання української сфрагістики // УДЖ. – 1959. – Ч.1. – С.115-119.
40. Підробки документів Богдана Хмельницького // НІБАУ. – 1960. – Ч.3. – С.3-8.
41. Поради тим, хто займається історико-красназничими дослідженнями // УДЖ. – 1960. – Ч.3. – С.130-132.
42. Українська Радянська енциклопедія. – К., [1960]. – Т.2. – Бойківщина (С.10), Болохівська земля (С.32), Буковина Південна (С.141), Визвольна війна українського народу 1648-54 (С.359-363), Возняк Михайло Степанович (С.549-550), Володимир-Волинське князівство (С.565).
43. Документи Богдана Хмельницького (1648-1657) / Упоряд. І.Крип'якевич, І.Бутич; відп.ред. В.П.Шевченко. – К.: Видавництво Академії наук УРСР, 1961. – 740 с.
44. Допоміжні дисципліни історії в науковій роботі архівів // НІБАУ. – 1961. – Ч.5. – С.7-10.
45. Джерела з історії Галичини періоду феодалізму (до 1772 р.). Огляд публікацій. – К.: Видавництво академії наук УРСР, 1962. – 83 с.
46. До питання про авторство листів Богдана Хмельницького // НІБАУ. – 1964. – Ч.3. – С.18-21.
47. Нарис методики історичних досліджень // УДЖ. – 1967. – Ч.2. – С.100-106; Ч.3. – С.113-115; Ч.4. – С.106-108; Ч.7. – С.121-123; Ч.8. С.113-116; Ч.9. – С.130-132; Ч.10. – С.94-97.
48. Галицько-Волинське князівство. – К.: Наукова думка, 1984. – 174 с.

IV. Основні праці про життя та діяльність І.П. Крип'якевича

1. Грабовецький В. Наукові праці І.П.Крип'якевича з архівознавства і допоміжних історичних дисциплін // НІБАУ. – 1961. – Ч.6. – С.79-83.
2. Івасюта М.К. Іван Петрович Крип'якевич (До 80-річчя з дня народження) // УДЖ. – 1966. – Ч.6. – С.127-131
3. Ісаєвич Я. Архівознавство і джерелознавство в працях І.П.Крип'якевича // Архіви України. – 1966. – Ч. 3. – С. 20-26.
4. Огоновський О. Орач історичних перелогів // Жовтень. – 1966. – Ч.3. – С.118. – 119.
5. Винар Л. Іван Крип'якевич (1886-1967) // УІ. – 1967. – Ч.1/2. – С.75-80.
6. Іван Петрович Крип'якевич // УДЖ. – 1967. – Ч.6. – С.159-160.
7. Винар Л. Іван Крип'якевич як бібліограф // Сучасність. – 1968. – Ч. 9. – С.118-127.
8. Прицак О. Іван Крип'якевич. (1886-1967) // УІ. – 1968. – Ч.1/4. – С. 82-89.
9. Гуржій І.О. Петренко В.С. Іван Петрович Крип'якевич // Видатні радянські

- історики. К., 1969. – С.114-116.
10. Винар Л. Івана Крип'якевич // УІ. – 1967. – Ч. 1/2. – С.75-80.
 11. Винар Л. Іван Крип'якевич як дослідник української сфрагістики // УІ. – 1973. – Ч.1/2. – С.139-147.
 12. Трусевич С.М. 90-річчя з дня народження академіка АН УРСР І.П. Крип'якевича // УДЖ. – 1976. – Ч. 9. – С.157.
 13. Дашкевич Я. Іван Крип'якевич – історик України // Крип'якевич І.П. Історія України. – Львів, 1990. – С.5-21.
 14. Ісаєвич Я. Передмова // Крип'якевич І. Богдан Хмельницький. – Львів, 1990. – С.5-9.
 15. Крип'якевич Р. Історик України // Дзвін. – 1990. – Ч.5. – С.82-86.
 16. Гаврилів Б.М. Відзначення ювілею академіка АН УРСР Крип'якевича І.П. // УДЖ. – 1991. – Ч. 9. – С. 155.
 17. Ісаєвич Я. Видатний історик Львова // Крип'якевич І.П. Історичні проходи по Львові. - Львів, 1991. – С.5-9.
 18. Крип'якевич Р. М.Грушевський та Іван Крип'якевич // УІ. – 1991. – Ч.1/2. – С.24-39.
 19. Тези доповідей та повідомлень регіональної науково-теоретичної конференції, присвяченої 105-річчю з дня народження І.П.Крип'якевича. - Івано-Франківськ, 1991. – 53 с.
 20. Крип'якевич Р. Іван Крип'якевич – популяризатор історії України // Крип'якевич І. Було колись в Україні. – К., 1994. – С.5-8.
 21. Білокінь С. Крип'якевич І.П. // Вчені Інституту історії України: Бібліографічний довідник: Серія: Українські історики. - К., 1998.- Вип.1. - С.158-160.
 22. Федорук Я. Нові документи про розформування НТШ у Львові // З історії Наукового Товариства імені Шевченка. Збірник доповідей і повідомлень наукових сесій і конференцій НТШ у Львові. - Львів, 1998. – С.242-249.
 23. Ковальський М. Володимир Антонович (1834-1908) і Іван Крип'якевич (1886-1967). Спроба історіографічного порівняння в галузі джерелознавства і археографії // Наукові записки [Острозької Академії]. – Острог, 1998. – Т.1. – Ч.ПІ. – С.6-15.
 24. Ісаєвич Я. Історія Галицько-Волинської держави Івана Крип'якевича // Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство. Львів, 1999. – С. 5-14.
 25. Ковальський М. Іван Крип'якевич про українську історіографію з давніх часів до останньої третини ХІХ ст. (Спостереження над першим лекційним університетським курсом з української історіографії) // На службі Клію: 36. наук. праць на пошану Любомира Романа Винара. 3 нагоди 50-ліття його наукової діяльності. - К., 2000. – С.303-336.
 26. Дашкевич Я. Іван Крип'якевич – історик консервативно-державницької школи // Воля і батьківщина. – 2000. – Ч.1. – С.46-57.
 27. Пироженко Л. Вклад Івана Крип'якевича в популяризацію історії України // Історія в школі. – 2000. – Ч. 7. – С. 11-14.
 28. Сливка Ю. Академік Іван Петрович Крип'якевич: спогади. – Львів, 2000. – 32 с.
 29. Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві / Відп. ред. Я.Ісаєвич, упор. Ф.Стеблій. Львів, 2001 (Україна: культурна спадщина національна свідомість, державність. 36. наук праць, 8 / Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України). – 960 с.

30. Іванко А. Найвидатніший учень М.С.Грушевського (І.П.Крип'якевич – історик України // Іванко А. Історики України ХІХ-ХХ ст. / Нариси української історіографії. – Кіровоград, 2001. – С.260-272.
31. Заболотна І. До питання про археографічно-історичну спадщину І.Крип'якевича з історії Хмельниччини // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. - Переяслав-Хмельницький, 2001. – Вип.12. – С.314-328.
32. Колесник В., Заболотна І. Іван Крип'якевич у контексті повоєнного десятиліття // Вісник Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Історія. – 2002. – Вип. 59/60. – С. 74-79.
33. Заболотна І. Роки німецької окупації на Західній Україні за спогадами І.П.Крип'якевича // Український археографічний щорічник. – 2002. – Вип. 7. – Т.10. – С.389-410.
34. Колесник В., Заболотна І. Участь І.П.Крип'якевича у роботі НТШ (1919-1939) // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2003. – Вип.2. – С.35-46.
35. Заболотна І. Участь І.Крип'якевича в роботі НТШ у 1905-1918 роках: історико-археографічний аспект // Наукові записки з української історії. Збірник наукових статей. – Переяслав-Хмельницький, 2003. – Вип.14. – С.306-321.
36. Заболотна І. Іван Крип'якевич: формування світоглядних орієнтирів // Історичний журнал. – 2004. – Ч.1/2. – С.40-50.
37. Заболотна І. Початок співпраці І.П.Крип'якевича з М.С.Грушевським // УАЩ. – Нова серія. – 2004. – Вип.8/9. – С.629-632.
38. Заболотна І. Співробітництво І.Крип'якевича з установами ВУАН // Вісник Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Історія. – 2004. – Ч.71. – С.16-19.

В. Перевидання студій І.П. Крип'якевича 1990-1999р.

1. Богдан Хмельницький. – Львів, 1990. – 406 с.
2. Історія козаччини. - Львів, 1990. – 77 с.
3. Історія України. – Нью-Йорк, 1990. – 256 с. (у співавторстві з М.Дольницьким)
4. Історія України // Дзвін. – 1990. – Ч.5. – С. 82-95; Ч.6. –С.105-116; Ч.7. – С.101-113; Ч.8. –С.98-108; Ч.9. –С.93-104; Ч.10. –С.111-124; Ч.11. –С.88-104; Ч.12. –С.97-110; 1991. – Ч.1 –С.101-108; Ч.2. – С. 125-132; Ч.3. – С.117-126.
5. Історія України. – Львів, 1990. –520 с.; 1992. – 556 с.
6. Історія Української культури / Під ред. І.Крип'якевича. – Нью-Йорк, 1990. –718 с.; 1994. – 651 с.; 1999. – 625 с.; 2000. – 656 с.; 2002. – 656 с.
7. Мала історія України. – Львів, 1990. – 39 с.
8. Мала історія України // Тарасова Україна. Альманах Товариства “Тарасова Україна”. – 1990. – Ч.5. – С.25-28; Ч.6. – С.19.
9. Буряк і соняшник: Казки для дошкільного віку. – К., 1991. –16 с.
10. Деякі літописні назви з Галичини // ЗНТШ. – 1991. – Т.222. – С.313-315.
11. Історико-філософська секція НТШ під керівництвом Михайла Грушевського у 1894-1913 рр. // ЗНТШ. – 1991. – Т.222. – С.392-411; Вісник АН України. – К., 1992. – Ч.5. – С.70-86.

12. Історичні проходи по Львові. – Львів, 1991. – 167 с.
13. Історія України. – Львів, 1991. – 167 с; 1991. – 366 с. (у співавторстві з М.Дольницьким, М.Терлецьким, П.Ісаєвим)
14. Коротка історія України. – Дніпропетровськ, 1991. – 88 с.
15. Про гетьмана Богдана Хмельницького. – Тернопіль, 1991. – 18 с.
16. Історія українського війська– Львів, 1992. – 702 с.; Тернопіль, 1992. – 514 с.; Львів, 1991. – 702 с.; У 2 ч. - К., 1993. – 288 с.; : У 2 томах. К., 1994. – 384 с. (у співавторстві).
17. Мала історія України. – Дрогобич, 1992. - 48 с.
18. Михайло Грушевський. Життя й діяльність // Великий українець: Матеріали з життя та діяльності М.С.Грушевського. - К., 1992. - С.448-443.
19. Велика історія України: У 2 т. Львів – К., 1993.
20. Коротка історія України. – К., 1993. – 93 с.
21. Полуднева Україна в часі Хмельниччини // Український археографічний збірник. - 1993. – Вип. 2. – С. 280 –305.
22. Було колись в Україні... : Твори для середнього та старшого шкільного віку. – К., 1994. - 351 с.
23. Історія української культури / Ред. І.Крип'якевич. – К., 1994. – 651 с.
24. Львівська Русь в першій половині XVI ст.: Дослідження і матеріали. – Львів, 1994. – 390 с. (= Львівські історичні праці. Джерела. Вип.2.).
25. Всесвітня історія: У трьох книгах. - К., 1995. - 287с.
26. Матеріали до історії церков Холмщини і Підляшшя // Пам'ятки України. – 1995. – Ч.3. – С.40-47.
27. Огляд історії України. – К., 1995. – 144с.
28. A history of Ukraine. - New York, 1997. – 64 p.
29. Універсали Богдана Хмельницького 1648-1657. / Упор. І.Крип'якевич, І.Бутич. – К., 1998. – 381с.
30. Галицько-Волинське князівство. – Львів, 1999. – 220 с.